

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

PROBLEME FILOSOFICE: Daimonion — — —	LUCIAN BLAGA
POLITICA EXTERNĂ: Anglia și Indiile — — —	ILIE CRISTEA
PROBLEME SOCIALE: Experiența indirectă și cercetările monografice — — — — —	ERNEST BERNEA
Și biblioteci la sate — — — — —	O. F. POPA
PROBLEME ECONOMICE: Mișcarea cooperatistă din România — — — — —	ȘTEFAN I. MACRI
Rolul petrolului în economia și politica internațională — — — — —	C. DRĂGULESCU
ACTUALITĂȚI: Problema artelor plastice în Ardeal	AUREL CIUPE
Tirania economicului — — — — —	HORIA TRANDAFIR
PAGINI LITERARE: Fagin și Leiba Zibal — — —	ADRIAN CORBUL
Răzvrătire (poezie) — — — — —	G. RETEZEANU
Dor de moarte (de Lessing), trad. de — — —	DR. ILIE GHERGHEL
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Artistul Atanasie Demian — — — — —	C. STOICĂNESCU
Opera: De încheierea stagiunii. — Premiile naționale: Nichifor Crainic și I. A. Basarabescu. — Ședința anuală a Secțiilor Astei — Studii eminesciene. — Muzeul etnografie român — — —	CRONICAR
BULETIN BIBLIOGRAFIC VI. — — — — —	ION MUȘLEA
FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI: „Șoimii Carpaților”. — Renania a fost evacuată. — Conferința Micii Antante. — Organizarea sanitară a țării. — Povestea hainei și a celor 7 croitori. — Telefoane, șosele. — Rectorul Iorga. — „I principali periodi della storia dei Romeni”. — Ion Rusu-Șirianu. — Janesó Benedek. — Moldován Gergely. — — —	REDAȚIA
COPERTA ȘI DESENELE INTERIOARE — — —	DEMIAN

Director: ION CLOPOȚEL

Redacția și administrația:
CLUJ, Piața Unirii 8.

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni

Un exemplar: 30 Lei.

Anul VII

1-15 Iulie 1930

Nrii 13-14

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci: 1500 L
Societăți culturale, școli: 1000 L
Liber-profesioniști: 600 L
Funcționari, preoți, studenți: 500 L

In streinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

DOR DE MOARTE DE LESSING

Un urs, prin vânatoare, îndrăcit,
Pe-un călător târșind l-a urmărit,
Din răsbunare vrând să-l sfășie cumplit.
(Iar călătoru-acesta doar' n'a fost vinovat).
Din răsbunare feară? S'o fi 'ntrebând vre-un nat,
Mai bine răsbuna-te-ai pe cei ce te vânează. —
O nu-mi cârțiți de geaba pe feara mea vitează:
Ea nu fuse de minte, ci de 'nclinări mânată.
Asemenea la oameni — ce spun? — la câni s'arată,
Căci mulți de-așa structură's, când între ei se'ntartă.
Deci sprinten călătorule, își caut'un adăpost.
El fuge, — ursu pe urmă-i. El țipă fără rost,
Dar ursul nu se lasă, prin smidă se strecoară,
Il mână fără' astămpăr, din gură mormăind;
Iar călătoru 'ntr'una primejdia înconjoară,
Ținând când stânga, dreapta, când peste crăci sărind.
Din șolticăria-i însă nu trase multe foloase,
De ce? Fiind că ursu-i vartos și el în oase,
De sigur așa vânatoare nu mi-ar fi lucru cu haz!
Dar cum s'o nimerească călătorul sărman în năcăz?
Se cațără el în grabă pe arborul din preajmă:
O, nime n'ar zice, că asta-i la urs cea mai bună aghiazmă.
Lui nu-i trecea prin minte în frica sa aprig de mare,
Că urșii de-asemena, chipuri, sănt meșteri în acățare.
Abia îndrăcita feară pe arbor urcând îl zărește,
Stă 'nșifit în mirare, mormăe și cu ochi încruntați îl ocheste;
Copacul de ciudă îl sgreaptân' apoi se avântă în sbor,
Cu ghiare și brânci craci și ramuri le-apucă el iute ușor
Ci trupul cu greu îl mlădie, mai sus spre vârf să s'aburce,
Iar cel călător, vai de el! tot mai sus căuta să se urce.
De frică să nu-l înșface, ce nu-i mai dete în gând?
Incearcă cu tot înadinsu să scape de urs tot urcând.
Dar iată-l mai, mai să-l apuce. Cum să mai scape de el?
Ii dă peste bot cu bocâncă 'ncordând ai săi mușchi de oțel.
Dar aste loviri necurmăte nu-i fură bună lozâncă,
— Cine urși să doboare voiește, îi trebuie numai bocâncă? —
In loc să cad', alignește,
Și prinde cu ghiara ca'n clește
Piciorul de călător,
Și-l trage spre el cu zor,
Prada s'o smulgă hoștește.
Dar cât de tare trăgea,
Cela de crăci se ținea
Țeapăn și cavalereste.
Când nu poți scăpa bărbătește,
Și nici șolticând nu-ți priește,
Ades norocul cel orb pe tine te ocrotește.
Ursul de nereușită grozav de furios
E pentru craca subțire cam prea de tot butucos:
Craca întâi se apleacă, apoi cu sgomot se frânge;
Iar ursul la pământ cade de-a tumba vertiginos.
Căderea pripită aproape a sa răsuflare-i stânge,
Și-atunci mănios se târăe, hojma tot gâfâind,
Cuprins de groază, teamă și-apoi de durere mare.
Abia călătoru 'ntrevede cu cea mai mare mirare,
Cum de nevoi a scăpat, la-aceasta nemaigândind.
Acum o fi lăudând el cu multe vorbe 'ntr'alese
Din fundul inimei sale tânguioase purcese,
A cerului bunătate cu totul neașteptată?
O, nu, greșit! Nici de cum! Cu voce tremurată
Defaimă, blastămă aprig și țipă în vânt răzbunare.
Din arbor se coboară și bonbănind înfricat
Ochii în lacrimi zăresc trupu de sânge pătat
Durerea'l ispitește, să cheme moartea grozavă,
De care țipând el încearcă să fugă fără zăbavă,
Când pe urs îl înjură, că nu l'a sfășiat,
Când pe dânsul, fiind că moartea a încunjurat.
„Ci te-apropie-odată, o moarte adorată!
Ia'mi viață, chinuri, durere și-a mea neîndemânare!
Eșire-ar această dorință cu ultima mea răsuflare!”
St.! St.! ce sfășie-acolo 'ndărăptul acelu tufar?

Călător fericit! dorința-ți s'a și îndeplinit.
Un alt urs s'apropie, care te stingheră în jeluit.
Un urs? Să nu te sperii! un urs, pe semne-un dar
De-al morții, ce pentru tine arată un osebit har.
„De-al morții?” Da, da, al morții, pe care o ai dorit.
„Aceasta este, vai mie! un oaspe mult nedorit.
La dracu! ce ea nu știe, ce este un compliment?
Vai mie! picioarele mele, averea-ar un supliment!”
Incearcă cu osteneală din loc să se ridice;
Dar nu se poate de fel să se urnească din loc.
Atunci îi vine în minte iute un alt mijloc,
Ce mai înainte nici că-i trecuse macar prin minte.
Il auzise odată (trecură vre-o zece ani)
De la un neguțător străin și putred de bani;
Și nu-l uitase nici-când, numai la nevoie, acum;
Că urșii arare ori s'ating de morții din drum.
Ideia mântuitoare l'aruncă iar la pământ,
Și mădularele reci de 'nfricare le 'ntinde oftând.
Și 'și ține anevoios răsuflarea.
Ursu'l miroasă un pic,
Dar urmă de viață? — nimic.
El nu găsește la mort nici o ademenire,
Se 'ntoarce cuvincios și mormăe de oferire,
Lăsând pe viclean în pace și 'n-a sa bună vrere.
Ce-i la tine-o dorință? Eu nu te 'nșeleg, măi vere!
Tu moartea dorești: ea vine; și iar vrei să scapi de mormânt!
Ridică-te! Ursu s'a dus. Ce'l mai blastemi în vânt?
Spre mulțămită doară, că nu ți-a frânt gât și picioare?
De ce mai defaimi frățioare? Iți curmă durerile oare?
Tot mai vrei moartea? Se vede, că tare o mai dorești!
Păcat numai, c'odinioară văzu, cum o batjocorești:
Altminteri, l'a ta dorință, de sigur s'ar fi ivit. —
Ziua cea caldă s'a dus; amurgul se-așează grăbit.
O, de-ar aduce precum și holdelor încălzite
Sau pădurilor dese, de secet'amar moleșite,
Și călătorului nostru de-asemeni vre-o înviore!
Se vede, cum aerul viu, sătul de încăldurare,
Cu fulgere mute în voce se joacă din când în când.
„O!” strigă drumețul, „venirea-ar vre-o furtună curând!”
O dacă fulger și trăsnet mi-ar stânge chinuri și vieață!”
Iute ceriul ascultă dorința-i nătăfleață.
Pe larga 'ndepărtare a zărei se'ntinde sub soare,
O ceață deasă; stelele cele mai lucitoare
Cu nouri întunecați de-a 'ntregu s'au acoperit.
Răpede fulgere cresc, ici și coala trăsnesc,
Te poți bucura călător! Ziua din urm'a sosit.
De-acuma moartea ca gândul se va ivi,
Pe tine, sărmane sălbatec te va privi
Și cu trăsnet de fulger te va strivi.
Ce, mai lumești, plin de teamă! — Amicilor seama Vă dați;
Dar rogu-Vă, Vă străduiți, de răs să nu Vă stricați...
„Da! asta este un chin — mai bine-aș muri mai curând! —
Ci vino moarte! Vino — tot mai pregeți în gând?
Dar ici, cred n'aș mai putea sigur a mai rămânea.
Căci odinioar'am auzit,
Cum adesea s'a și 'ndeplinit,
Că fulgere-ades nimeresc —
Și'n arbori înalți trăsnesc.
O de mi-ar face un laur loc
Să stau sub dânsu ca'n poloboc. —
Valeu! Cum doare picioru! O, moarte, ci aibi doar' milă!
Dar iată acolo trăsni — Acum cu sprintenă silă
Iute să mă aciuiez, să nu m'ajungă furtuna!”
Fugi călătorule prost! Să'ți cauți de-acum alt loc
Tu moartea-ți dorești curând; și iar mi-o alungi într'una.
Nestatornicia'ți să'mi fie un mult dorit mijloc,
Spre a cunoaște a oamenilor șovăire mai bine,
De-o fi să-i aud îndrăzneț mereu tot dorind, ca pe tine,
Credeți, amici, credeți-mi! Acela e om înțelept,
Ce viața iubește, dar știe să moară viteaz și deștept!

DAIMONION*

I. DEMONICUL ȘI GÂNDIREA MITICĂ

Mit și gândire

În mintea plină de amintiri de școală a cititorului cuvântul „Daimonion” se asociază desigur cu numele lui Socrate. Asupra sensului ce l-a avut acest cuvânt în filozofia socratică mai există încă și astăzi divergențe de păreri și e firesc să fie așa, deoarece Socrate nu a definit precis demonicul, ci a enunțat doar existența acestuia în termeni mitici. Se știe că înțeleptul atenian atribuia „Demonicului” acel glas lăuntric, noi am zice de dincolo de conștiință, care în momente hotărâtoare te oprește dela fapte ce nu trebuiesc săvârșite. Socrate a fost fără îndoială unul din spiritele cele mai lucide ale antichității, și totuși el se credea în legături misterioase cu o putere, care-l depășia, dacă nu în momente de hotărâre pozitivă și de afirmație, cel puțin în momente de control negativ. Raționalistul și sfătosul silen trebuie să fi avut câteodată clipe de ciudată tăcere și izolare interioară. Și ciudățenia acelor clipe trebuie să fi fost în adevăr neobișnuită, pentruca un dialectician atât de treaz, precum era el, să le atribuie cu atâta hotărâre unui glas ridicat în conștiința sa din alt tărâm.¹⁾ Mai puțin cunoscută decât credința aceasta a lui Socrate e credința lui Goethe într-un „daimonion”, tot atât de misterios precum cel socratic, dar mai amplu, tot atât de rar, dar mai viguros, tot atât de capricios, dar mai întreprinzător. În

* Studiul, al cărui prim capitol îl publicăm aici, este o dezvoltare largă și copios documentată al unui eseu, cu același titlu, publicat de dl Lucian Blaga în *Universul Literar* din 1926. (Nota Redacției.)

¹⁾ În ce privește ideea „demonicului” la Socrate a se vedea: „Der Begriff der Ironie mit ständiger Rücksicht auf Sokrates” de S. A. Kierkegaard, trad. W. Rüttemeyer. Kaiser Verlag München, 1929, pag. 162.

partea a doua a vieții sale lungi de patriarh biblic, Goethe stăruie cu multă insistență, mai ales în convorbirile sale cu Eckermann, asupra „demonicului” în viața omenească. Bătrânul înțelept imaginase asupra acestui subiect o teorie, foarte vagă în unele privințe, dar destul de articulată în esențialul ei, pentru ca să merite o discuție mai amănunțită și eventual o formulare mai precisă. Gândurile fragmentar împărtășite de Goethe secretarului său asupra demonicului alcătuiesc cel puțin un foarte sugestiv mit. O construcție mitică mai mult a acestui poet-gânditor, care a isbutit în atâtea rânduri să exaspereze oamenii de știință cu miturile sale.

Istoriceste privind lucrurile, gândirea științifică a apărut după ce geniul mitic crease nenumărate teogonii și cosmogonii. Gândirea științifică pusă odată în mișcare a avut darul să dilueze tot mai mult creația mitică propriu zisă. Cu toate acestea gândirea științifică și creația mitică nu sunt atât de opuse pe cât se crede. Amândouă aceste moduri de a tâlmăci experiența imediată, năzuiesc deopotrivă spre o simplificare a complexului variat și difuz al realității. Imaginația creatoare joacă totdeauna un însemnat rol în procesul de simplificare despre care vorbim: ea este isvorul acelor imagini-sinteze, atât de fecunde, prin cari substituim imaginile accidentale, caleidoscopice, ale realității, atât în mituri, cât și în ipotezele științifice. Să precizăm: imagini-sinteze se găsesc deopotrivă în mituri ca și în gândirea științifică. Prezența imaginilor-sinteze (sau a „fantasticului plin de sens”) în ambele domenii a determinat pe unii teoreticieni (Mach, Chamberlain, Vaihinger) să vorbească cu toată seriozitatea despre „miturile” științei, înșirând printre ele: construcția „atomilor”, a „eterului”, a „vibrații-

lor” și altele. Nu se poate totuși tece cu vederea că imaginea-sinteză îndeplinește cu totul alt rol în gândirea științifică decât în creația mitică. În știință imaginea-sinteză e întretesută într-o întreagă mreajă de relațiuni abstracte, presupuse sau verificate, între realități. Accentul teoretic zace pe relațiunile abstract determinabile, și imaginea-sinteză e mai mult un sprijin psihologic al gândirii, o ilustrare prescurtată a unei articulații matematice și a unei structuri funcționale pe cari le închipuim în dosul fenomenelor. În mit imaginea-sinteză e mult mai independentă, în mit imaginea e aproape totul: relațiunile abstracte dintre realități sunt complet înghițite de ea. Evidențierea analitică a acestor relațiuni abstracte rămâne în cazul miturilor o sarcină ulterioară a inteligenței. Între gândirea științifică și plasmuirea mitică există deci, între altele, o deosebire de accent ce se pune pe imaginea-sinteză, de care în fond niciuna din ele nu se poate lipsi. În gândirea științifică imaginea-sinteză (a atomilor bunăoară) suferă efectul spălăcitor al unei subordonări, și pusă în slujba abstracțiunii devine adeseori ea însăși mai schematică; în mit imaginea-sinteză e suverană, se concretizează în așa măsură că dobândește oarecum o viață separată, din care ești silit să scoți tâlcul cu un nou efort intelectual. Din tot ce susținem aici despre „imaginea-sinteză” în mit și în știință rezultă că, trebuie să dăm „miticului” un înțeles mai larg decât se face de obicei. De altfel la sfârșitul acestui studiu se va vedea, că există între creația mitică și gândirea abstractă — și o „gândire mitică” — în care abstracțiunea și miticul își țin oarecum echilibrul. — Cu toată diferențierea sufletului modern și cu toată orientarea spre abstract a omului de cultură, gândirea mitică mai

isbucnește din când în când cu nealterată spontaneitate, dacă nu prea des în genii filosofice sau științifice, atunci destul de des în poezi de rasă, cari încă nu și-au ridicat urechea de pe coșnita plină de surprize a naturii. Un poet pus față în față cu puterile lumii și ale vieții (dacă nu vrea să-și desmintă menirea creatoare) nu poate să gândească decât mitic.

Goethe și-a închinat cea mai mare parte a activității sale științifice teoriei culorilor. Sprijinit pe nenumărate „experimente” sui generis, și încurajat de-un imens material de observație, el reușește să vadă în diversele culori niște simple produse ale celor două elemente: lumina și întunerecul. Culorile reprezintă „fapte și suferințe” ale luminei în luptă cu întunerecul.²⁾ Lumina și întunericul sunt pentru Goethe elemente ireducibile. În calitatea aceasta ele reamintesc elementele din toate cosmogoniile mitice ale antichității. Imaginea luminei în loc să se abstracțizeze până la aceea de „vibrațiune” cum o găsim în știința actuală, se concretizează dinamic, dând luminei proporții de element în luptă cu alt element al naturii. Imaginea nu se închiagă și nu se însuflește până la personificare ca să devină mitologică, se desenează însă așa de mult pe un plan de viziune în înțeles obișnuit că fără ezitare o putem atribui gândirii mitice.

Între creațiile gândirii mitice a lui Goethe se înșiră și gândul „demonicului”. Demonicul ar fi o putere nu lipsită de-o oarecare transcendență, care isbucnește în anume oameni de mare format lăuntric. Goethe a imprumutat acest nume dela cei vechi, poate dela Socrate însuși, deși fără îndoială își da seama că „demonicul” său se deosebia de „demonicul socratic”. Oracolul interior al lui Socrate are ceva negativ. Demonul socratic e un glas ascuns care ocazional își reține stăpânul de a face vr'un pas greșit. Demonul socratic e un geniu al restricțiunii morale. Demonul goethean e o putere magică, un duh pozitiv al creației, al productivității, al faptei.

Oamenii demonici

Dar să vedem mai deaproape — pas cu pas — ce înțeles da Goethe „demonicului”. Se povestește că în ajunul uneia din faimoasele bătălii napoleoniene filozoful Hegel îndrăzni să părăsească cetatea împresurată de oastea franceză și ieși să vadă „spiritul lumii călare pe calul alb”.

²⁾ Vezi L. Blaga: Fenomenul originar, ed. Cartea Vremii.

Acest „spirit al lumii călare pe calul alb” era Napoleon. Hegel clădise un grandios sistem de filozofie a istoriei, în lumina căruia faptele lui Napoleon dobândeau o amploare metatizică și o monumentalitate până la care închipuirea obișnuită cu greu se poate înălța. Mai puțin simbolică decât întâlnirea aceasta la distanță „filozofică” a lui Hegel cu Napoleon, dar în același timp mai mișcătoare prin omenescul, ce-l ascunde, e întâlnirea lui Napoleon cu Goethe. Deopotrivă impresionați unul de celălalt, cei mai mari oameni ai timpului, s'au văzut odată față în față. Întâlnirea lor are ceva din inevitabilul evenimentelor legendare. Goethe a avut grija, nu se știe nici astăzi din ce pricină, să nu destăinuască totul asupra audienței sale la „spiritul lumii”. Poate din convențională discreție. Poate dintr'un sentiment mai profund greu de lămurit. În orice caz cuvintele ce le-ar fi rostit Napoleon despre Goethe: „voilà un homme!” deși anecdotice în aparență n'au fost serios desmințite de nimeni, iar Goethe nu și-a mai revizuit admirația imnică față de marele corsican niciodată. Celce pentru Hegel era „spiritul lumii” avea să devină pentru Goethe reprezentantul par excelence al „demonicului”.

Într'o convorbire cu Eckermann — Goethe împins să-și spună părerea asupra „demonicului”, aruncă secretarului său o fărâmitură de agnosticism mitologic: „Demonicul e ceea ce nu se poate istovi cu intelectul și cu rațiunea. În firea mea nu e, dar îi sunt supus.” — „Napoleon pare să fi fost o natură demonică”, îi răspunde întrebător Eckermann. „În gradul cel mai mare”, replică Goethe, „așa că în privința aceasta altul anevoie poate să fie asemănat cu el... Asemenea ființe demonice erau socotite de Greci printre semizeii”.³⁾

Pentru a înlătura din capul locului orice confuzie în ce privește sensul încunjurat de-un întreg halo de subînțelesuri, în care Goethe întrebuițează cuvântul „demonic”, mai rupem din aceeași convorbire câteva observațiuni lămuritoare. Eckermann, nedumerit, întreabă: „Nu are și Mefistofel trăsături demonice?” Goethe îi răspunde: „Nu, Mefistofel e o ființă mult prea negativă,⁴⁾ demonicul însă se manifestă într'o putere de faptă cu desăvârșire pozitivă.” Un prim punct de reținut: demonicul e — *înfăptuitorul*. Vom vedea însă că

³⁾ Eckermann, Gespr. mit Goethe (Reclam) II. 204.

⁴⁾ Pe Mefistofel îl numește foarte bine Al. Baumgarten „Der Voltaire der Geisterwelt”. (Al. Baumgarten, Goethe, vol. II. pag. 668.)

pentru Goethe „faptă” nu era numai acțiunea exterioară a omului de stat sau a conducătorului de oștiri ori orice — creație. De aceea Goethe presupune în orice creație, indiferent în ce domeniu, manifestarea unei puteri, irezistibile ca impuls și înrâurire, analoagă aceleia ce lucrează în oamenii așa numiți de „faptă”. „Productivitatea de calitate cea mai înaltă — orice aperçu, orice invenție, orice idee mare care aduce roade și are urmări — nu stă în puterea nimănui și e mai presus de orice putere terestră. Omul trebuie să privească asemenea fenomene drept daruri neașteptate de sus, drept copii curați ai lui Dumnezeu, pe cari să-i primească cu mulțumire bucuroasă și să-i cinstească. Productivitatea e înrudită cu Demonicul care atotputernic face cu omul tot ce-i convine, și căruia omul i se dă inconștient crezând că lucrează din proprie inițiativă”.⁵⁾ Orice creație autentică devine pentru Goethe o faptă, și orice faptă — o creație. Când sunt de dimensiuni copleșitoare isvorul lor e „demonicul” — sau ceva asemănător: îi poți da o sută de nume — și nu-l ajungi cu nici unul. Demonicul e *creatorul*. Și totuși în anume privință deosebit de Dumnezeu.

Demonicul nu-și alege tărâmul. Demonicul se manifestă în artă, în filozofie, în știință, în conducerea statelor... Napoleon a fost unul dintre acești demonici. Înșirând alte exemplare rare ale aceleiași specii de ființe demonice Goethe nu uită să amintească pe Mozart, pe Rafael, pe Shakespeare și mai ales pe Byron.⁶⁾ Pentru poetul acesta, contemporan cu el, dar mult mai tânăr, Goethe a avut aproape un cult. Simpatia de neînvinș ce-o simțea Goethe față de poetul englez e între multe probleme psihologice, pe care viața complicată a olimpicului le-a lăsat spre deslegare urmașilor, una din cele mai interesante. În Byron se găsesc influențe goetheane, chiar mărturisite, dar deosebirea de temperament și de structură lăuntrică între cei doi e așa de mare că simpatia lor nu se poate explica nici prin influențe și nici prin afinitate sufletească. Atracția aceasta se lămurește mai curând prin faptul că Goethe a văzut întrupându-se în Byron mai presus de orice convenție și lege: *demonicul*, cu acel fluid magic care străbate ca linia de forță vrăjitoareaască spațiul înconjurător. În Byron — demonicul, puterea ocultă, capricioasă, a creației, a aventurii și a faptei

⁵⁾ Eckermann, Gespräche mit Goethe, III. Pag. 166, ed. Recl.

⁶⁾ *ibid.* III. pag. 170.

isbucnește nealterată de zăgazuri, elementară. Rar se întâmplă ca un om în viață fiind să fie încunjurat de atâta iubire, ură și legendă ca Byron. Demoniei fascinante ce trece prin opera și viața lui nu i-a putut rezista nici Goethe. Și vrăja sălășluită în sufletul lui Goethe s'a precipitat mitic. Viața scurtă, plină de tensiuni dramatice, a lui Byron devine pentru bătrânul Goethe un mit. Byron devine Euphorion, fiul anticelei Elene și al lui Faust: un personaj simbolic care în grabnica sa trecere prin cea mai mare operă poetică a timpurilor moderne, cântă, saltă și se prăbușește din tragic răsfăț:

Nun lasst mich hüpfen,
Nun lasst mich springen!
Zu allen Lüften
Hinaus zu dringen
Ist mir Begierde,
Sie fasst mich schon...

(Faust, II. Act. 3.)

Ciudate se vor părea desigur cuvintele lui Goethe citate mai sus... „Demonicul... în firea mea nu e, dar îi sunt supus.”⁷⁾ Ele nu pot să aibă decât un singur sens. Demonicul se manifestă în el cu tărie, dar Goethe simte singur, că spiritul său e prea complicat decât să poată fi determinat numai prin acest unic atribut. Afară de aceea, Goethe, dintr'un îndemn foarte cultivat de a se controla, s'a silit totdeauna, să-și zăgăzuiască elementul demonic, care-i amenința măsura și echilibrul. În Byron el admira demonicul în stare nativă ca să zicem așa. Il admira, dar nu-l accepta.

Demonicul ca fatalitate

Am spus că ceea ce ne-a lăsat Goethe despre „demonic”, sunt îndeosebi fragmente de convorbire, un fel de aforisme. Eckermann le-a însemnat. Dar pe unele le-a însemnat însuși Goethe în „Dichtung und Wahrheit”.

Un aforism trăește prin belșugul clar-obscur de gânduri pe cari le implică fără a le exprima. O cugetare care nu implică altele multe, neformulate, poate să fie haina de oțel a unei admirabile observații întâmplătoare, poate să fie un îndrăzneț început de sistem sau să oglindească o constatare de natură mai mult sau mai puțin științifică, dar anevoie poate să alcătuiască un veritabil aforism. Intocmai ca o poezie cu farmecul alungat între rânduri, un aforism rezistă și se recomandă mai mult prin ceea ce ascunde decât prin ceea ce spune deadreptul. Aforismul e ca un salt intelectual cu curba numai

parțial vizibilă. Restul traiectoriei trebuie ghicit. Aforismul e linia scurtă a stelei căzătoare, care după drumurile cosmice străbătute fără de a lumina, s'aprinde în clipa când încetează de a mai fi. Din luminoasa dungă cerească ghicești în rostul stelei direcții problematice și obârșii întunecate. Libertatea de a ghici și de a întregi drumuri, ce se pierd în adâncimi de lume — e plăcerea incomparabilă a privitorului. Să ne-o îngăduim și noi față de gândurile aforistice asupra demonicului, pe care Goethe le-a lăsat posterității curioase de oracole.

În gândirea mitică a lui Goethe, atât de felurit manifestată, „demonicul” e o „taină a vieții și a lumii”. „Demonicul își caută cu preferință epoce turburi”⁸⁾ și „personalități de mare format”.⁹⁾ Demonicul e o putere căreia nu-i resistă nici individul în care isbucnește, nici mulțimea docilă care îl înconjoară pe acesta. Demonicul, cu origini subterane de isvor termal, lucrează în mare parte în întuneric, „inconștient”, dar cu atât mai distrugător de zăgazuri. Demonicul lucrează în oameni, cât timp privești lucrurile cu un ochiu mai pozitivist, — dar fiindcă oamenii nu i se pot opune și se comportă ca niște posedate, Goethe urmându-și fără șovăire înclinările mitizante, atribuie demonicului și oarecare transcendență.

„Cu cât măi superior, cu atât omul stă mai mult sub înrăurirea demonilor”¹⁰⁾, spune Goethe secretarului său. Și în continuare — cu conștiința limpede de a fi fost uneori simplă mistică unealtă — îi mărturisește: „Întâlnirea mea cu Schiller a fost stăpânită de ceva demonic. Puteam să ne cunoaștem mai curând sau mai târziu, dar faptul că ne-am întâlnit tocmai în epoca când eu aveam înapoia mea călătoria în Italia, și Schiller începea să se obosească de speculațiunile filozofice a fost de însemnătate și pentru amândoi de cea mai mare utilitate.” În credința lui Goethe demonicul împrumută ceva din privilegiile ireductibile ale fatalității. Mitul goethean se precizează chiar mai mult: după părerea lui — în unii oameni demonicul devine fatalitate. E cazul demonicilor reprezentativi. Lângă cei citați de obicei de Goethe: Rafael, Mozart, Byron, — se pot înșira alții mai noi din istoria europeană, de-un alt format desigur, dar nu mai puțin meniți să

ilustreze același principiu vital: ne gândim la Rimbaud, la Verlaine, Gauguin, Van Gogh, sau la cel mai de curând dispărut, Radiguet.¹¹⁾ Toți au ceva comun: trăiri în ritm grăbit de tragică baladă, vieți scurte replete de mistuite de demonicul sălășluit în ei ca fatalitate de neînlăturat. Simțim gustul elegiac al întrebării ce se pune cu orice prilej: ce-ar mai fi creat un Byron/dacă ar mai fi trăit, ce-ar mai fi creat un Rimbaud dacă adolescența nu l-ar fi istovit? Unei asemenea întrebări nu i se poate răspunde nimic hotărît, fiindcă din nenorocire nici unul din acești tineri îndrăciți sau euforici dispăruți nu a înviat ca să arate postum ce-ar mai fi fost în stare să producă dacă ar fi avut norocul de nedescris al unei vieți de opt decenii. Din partea noastră mărturisim însă că opera oricărui dintre acești demonici ne-a făcut totdeauna impresia unui întreg la care anevoie s'ar mai putea adăuga ceva calitativ nou. (Astfel cuvintele, ce urmează, ale lui Goethe, sunt simpla confirmare olimpică a unei impresii pe care neapărat și alții au avut-o: „Mozart a murit în al treizecișaselea an. Rafael la aceeași vârstă, Byron numai puțin mai bătrân. Toți însă și-au îndeplinit misiunea în chip desăvârșit și fără îndoială a fost timpul ca ei să plece, pentruca în lumea aceasta întocmită pentru o lungă durată, să mai rămână și altor oameni de lucru.”¹²⁾)

Urechea cititorului desbărat de superstiții se va simți neplăcut atinsă de cuvinte ca: demoni, fatalitate, misiune... Li reamintim prin urmare că Goethe își da perfect seama că vorbește în termeni mitici despre fapte pentru care știința nici până azi n'a inventat alți termeni mai buni. În cele din urmă întreg acest complex de fenomene: instinct creator, putere fascinantă de înrăurire, intuiție divinatorie, ritm vehement de viață — își găsește în cuvântul „demonic” un nume pe care înzadar îl caută în altă parte mai sugestiv, — iată imposibilitatea organică de a trăi altfel decât trăești, e mai expresiv subliniată prin cuvântul *fatalitate* decât prin acel de determinism fiziologic deopildă. Și apoi oare nu sunt realități, de care fără de a le epuiza, mitul se apropie totuși mai mult decât analiza științifică?

(Va urma.)

Lucian Blaga

⁸⁾ Eckermann, Gespr. mit Goethe (Reclam) II. pag. 229.

⁹⁾ ibid. II. 207.

¹⁰⁾ ibid. II. pag. 62.

⁷⁾ Eckermann, Gespr. m. Goethe (Reclam) II, pag. 204.

¹¹⁾ A se vedea în ce privește demonismul geniului: Ernst Kretschmer, *Geniale Menschen*, Berlin, Springer Verlag. 1929. Pag. 11, 30.

¹²⁾ Eckermann, Gespr. m. Goethe, III. p. 170. Recl.

Anglia și Indiile

În nici un moment al istoriei sale, e cert că Marea-Britanie n'a avut mai multe dificultăți decât în ceasul de față. Incepând cu Malta, răvnită de imperialismul fascist, și sfârșind cu Indiile, aproape toate posesiunile ei coloniale, afară doar de Africa Centrală, sunt agitate de duhul răzvrătirii. Pretutindeni organele represive au de lucru. În același timp, acasă șomajul atinge cifre tot mai alarmante, cerșitori apar pela răspântii, exportul scade vertiginos, iar deficitul bugetar sporește. Și eșirea din acest impas n'o găsește nimeni.

În ordinea economică, guvernul așteaptă o conjunctură mai favorabilă, fără să știe însă, dacă și când se va produce aceasta. Deci, expectativa fără termen. Cât privește răscoalele din colonii, poliția și armata au ordinul să tragă...

Cea mai gravă dintre toate, este negreșit problema Indiilor. Nu numai fiindcă aici conflictele sângeroase sunt zilnice, sentimentele se apropie de maximul puterii explosive, dar mai ales fiindcă Indiile constituie coloana vertebrală a sistemului colonial. Deodată cu ele, s'ar nărui întreg imperiul, s'ar nărui și Anglia, căci întreaga ei economie este organizată în vederea exploatării coloniilor. Și totuși, pentru această vitală problemă, Anglia nu are nici o soluție.

Intr'un articol, publicat în ziarul vienez „Neue Freie Presse”, Lloyd George, fostul prim-ministru, mărturisește că nici unul din cunosătorii relațiilor din Indii, nu i-a putut da răspunsuri sigure la o serie de întrebări. Nimeni nu știe cât va dura mișcarea, cât de intens este spiritul revoluționar și dacă insurecția se va limita la păturile culte urbane sau se va întinde și la sate. Tot astfel,

n'ar putea spune nimeni cu precizie, cari ar fi concesile, în măsură să mulțumească anumite categorii sociale, să le dezarmeze pe celelalte, dar să nu primejduiască stăpânirea engleză.

Guvernul din Indii, în frunte cu vice-regele, se găsește în fața necunoscutului. Și fiindcă nu posedă toate elementele situației, nu e în stare să prevadă mersul evenimentelor și, deci, nu poate ști când și cum trebuie să intervină. La dreptul vorbind, asalturile rebelilor îl obligă cât se poate de des să intervină, iar poliția se achită de însărcinare cu destulă cruzime. Dar furia mulțimii e în creștere, nu în scădere, după toate ciocnirile fără de număr. În afară de asta, răzvrătitorii mai dispun și de arme cu caracter economic — boicotul împotriva mărfurilor engleze și refuzul de a plăti impozitele — cari singure sunt în măsură să sdruncine stăpânirea engleză.

Dar să admitem că, din acest război de guerila, nu autoritățile și armata, hărțuite și batjocorite, ci poporul indic, dispunând de formidabila rezervă de 320 milioane suflete, va ieși obosit și demoralizat; să admitem că, în cele din urmă, autoritățile vor ști să încasseze impozitele și vor împiedeca boicotul; oare, în acest cas, Marea-Britanie va fi câștigat lupta? Vremelnic poate, definitiv nu. Peste câțiva ani, revolta comprimată va exploda cu și mai mare putere.

Represiunea nu este o soluție, ci un mijloc de a restabili ordinea materială. Care nu durează însă, dacă nu e liber consimțită, dacă nu rezultă dintr'un regim acceptat! Stăpânirea engleză are nevoie de colaborarea sinceră și binevoitoare a elementelor autochtone. Dacă nu-și poate asigura cel puțin toleranța a-

cestora, ea este iremediabil pierdută.

Există, în unele cercuri indice și chiar engleze, credința, că, acordându-se Indiilor o constituție de dominion, s'ar putea restabili liniștea în profitul Angliei. Elementele moderate, cari nu doresc o plecare definitivă a Angliei, ar fi câștigate, în acest cas, pentru o colaborare; iar naționaliștilor gandhiști li-s'ar lua substratul agitațiilor. De altfel, la congresul pan-indian din iarnă, însuși Gandhi se mulțumea cu un statut de dominion, cu condiția însă ca el să se acorde imediat.

O examinare a chestiunii ne va convinge însă că Marea-Britanie nu poate consimți, cu inima ușoară, la ridicarea Indiilor, la rangul de dominion. Refuzând să caute concilierea pe această cale, politica ei n'a fost lipsită de prevedere, cum s'ar părea, ci supusă comandamentelor sacralului egoism. Dacă statutul de dominion n'ar constitui pentru dânsa nici o primejdie, el s'ar fi acordat de mult, fără să se aștepte deslănțuirea unor evenimente sângeroase.

Un dominion însă este un stat quasi independent. Dacă Australia sau Canada nu s'au desfăcut încă de Anglia, este nu fiindcă n'au putut, ci fiindcă n'au vrut. Ambele sunt legate de metropolă printr'o comunitate de interese și sentimente. Populația (Australia este în întregime, a Canadei în majoritate, de origine engleză. Aceeași limbă, aceeași religie și aceleași tradiții. Legăturile sentimentale sunt indisolubile.

Ambele dominioane au teritorii imense, dar populație puțină. Râvnite de țările din jur — Canada de Statele Unite, iar Australia de Japonia — găesc sprijin și scut în

flota engleză. Protecția Mării Britaniei le este necesară. Chiar fidelitatea Africii de Sud, a cărei populație nu e de origine engleză, se explică tot prin această nevoie de apărare.

În Indii însă, în locul tradițiilor comune, vom găsi sentimente, cari desbină și supără, cari adâncesc zi de zi prăpastia. La englezi, îngâmfarea stăpânului, unită cu disprețul pentru supușii de altă rasă și culoare. La aceștia din urmă, ca o reacțiune firescă; ura și revolta.

Indiile apoi, odată stăpâne pe destinul lor, n'au nevoie de protecția flotei engleze. Un popor uriaș, posedând un teritoriu plin de comori, nu numai că se poate apăra singur împotriva pismuitorilor, dar e firesc să se simtă ademenit spre un rol determinant în politica mondială. În vechia-i cultură, cu creațiuni spirituale de înaltă valoare, găsește și o justificare morală spre un atare rol.

E sigur, deci, că constituția de dominion ar fi urmată, la un scurt interval, de complectă independență. Etapele s'ar succeda repede. Anglia știe că acordarea autonomiei — svara — echivalează cu o renunțare din parte-i. Statutul de dominion ar însemna doar pregătirea unei retrageri onorabile, în locul unei eventuale alungări.

Deocamdată însă nu pare decisă pentru așa ceva. Toate măsurile luate dovedesc intenția de a rezista. Evident, a rezista cât se poate mai mult, deși fără speranță.

Dar Indiile n'au să-și reguleze, într'un fel sau altul, numai raporturile cu Anglia. Există înlăuntrul țării o serie întreagă de probleme, cari își așteaptă deslegarea. În momentul de față lupta națională predomină: poporul simte prin instinct că streinului trebuie să-i opună un front cât mai unitar și compact, iar problemele sociale, cari în mod inevitabil i-ar diviza forțele, se cuvine să fie amânate. Ele nu se pot discuta în ceasul de față. Totuși, din când în când, se întâmplă răbufniri; jaurul de sub cenușe pălpăie.

Întâi conflictul dintre mahomedani și brahmani, numiți și hinduși — numire greșită de altfel, căci etnicul nu se poate substitui religiosului — care împarte poporul în două tabere. O ură, pe care numai timpul și cultura o vor putea șterge. Apoi sistemul castelor. Sunt 60 de milioane de paria, cam a cincina parte din populație, fără religie, fără dreptul de a intra într'un templu, pe cari brahma-

Artistul Atanasie Demian

Vrând să publicăm câteva medalioane, ale artiștilor plastici, începem cu ilustratorul nostru dl Atanasie Demian, care până acum a fost strâns legat numai de revista „Gândirea”. Mentalitatea tradiționalistilor ortodoxi, dela revista, care a început la Cluj, este concretizată în liniile și imaginile lui Demian. Nici când o ideologie literară nu și-a aflat ilustratorul mai corespunzător.

Di Oscar Walter Cisek a scris: „Identitatea dintre „Gândirea” și arta lui Demian a ajuns să fie dintre cele mai desăvârșite, căci desenatorul a reușit să proiecteze în țesătura prețioasă a imaginilor lui chipul năzuințelor unei întregi generații deși nu rareori a prefăcut seriozitatea în jucărie gingașă, mersul apăsat în cântec liniar și în dans.”

Ca să înțelegem opera artistului vom căuta geneza și aspectele artei sale. Spiritul compoziției lui Demian pornește din arta bizantină, de unde a luat și fermecătorii îngeri cu jocul de aripi, îngeri cari plutesc în griurile întunecate ale frescei bizantine. Farmecul povestirii noastre populare; decorul vignetei cu paseri și vegetale are legătură cu ulcioarele și încreștăturile țărănești dela noi. Petele de roșu cari le pune în obraji figurilor la unele din desenele sale, amintesc obrajii păpușilor ori imbușurații obraji ai copiilor. Artă lui D. are legătură și cu icoanele bizantine pe sticlă.

Toate aceste elemente artistul le-a asimilat profund și a brodat pe ele o poezie a nevinovăției și gingășiei copilărești.

În ilustrația cărților linia acestui artist este subțire și fină, contrastată de o linie mai largă, ușor așternută după mlădierea dulce a liniei principale. În ce privește sensibilitatea farmecului și eleganței liniilor, arta lui amintește stampa japoneză a lui Kiyonaga, Outamaro și arta lui Hokusai.

Prin câteva linii cari conturează imagini, artistul povestește simplu și viu ca un copil. Alternând flori, paseri, figuri omeneste etc. redă o continuitate de sentimente și acțiuni, aceasta mai adeseori în forma unui triptic.

O mare calitate a lui D. este și expresivitatea. Cine cunoaște își poate aminti — din paginile Gândirii „Cerbul”, care,

în goană fiind, este săgetat în piept. Această imagine pare a fi simbolul înfrângerii aventurilor, a căderii neașteptate. Apoi tot în paginile Gândirii — expresivitatea ingerului cu ochii mari și cu toiagul în mână; e ingerul păzitor al somnului copiilor, care parcă așteaptă cu toiagul, să înlăture visurile urâte. La fel vigneta de pe afișul expoziției românești dela Haga — boieri cu anteriori trăgând cu flintele într'o bufniță. Cu toate că figurile lui Demian, în majoritatea cazurilor, rămân în cadrele fanteziei și imaginației copiilor. câteodată se simte o maturitate și neliniște misterioasă, care nu este a copiilor deși figurile sunt din lumea lor. Ex.: Scena în care, din biserică cu multe cupole, ies pe ferestre îngeri cu aripi mari, — are ceva asemănător cu neliniștea din nopțile de veghe, cu melancolia amurgurilor ori cu neliniștea și melancolia ochilor Venerei lui Sandro Botticelli, creatorul fecioarelor triste și pale. Dar ne oprim aici cu analiza, pentru că Demian este un prea expresiv poet al gingășiei prin vraja liniei și deci — pentru aceia cari îi cunosc lucrările — nu are nevoie de talmăciri prin cuvinte.

În pictură Demian nu și-a ajuns valoarea ilustrației, dar poate că prin lucrarea pregătită pentru „Salonul din toamnă” — lucrarea care progresează admirabil își va stabili valoarea și ca pictor. În ilustrație însă până în prezent D. e neîntrecut la noi. Alături de G. Mathey a ridicat decorul cărții la culmi pe cari puțini artiști, le ating acum, în întreaga Europă. Cărțile ungurești, germane, precum și cărțile și revistele românești ilustrate de acest artist, conțin o rară poadoabă de artă.

Păcat că nu s'a gândit nici un editor să-i încredințeze ilustrarea unui volum de Eminescu, Creangă ori Petică. Această încredințare ar trebui făcută, pentru că D. prin asimilările, și brodarile personale a ajuns la o minunată puritate de simțământ, atât de caracteristică individualității lui distincte, care numai în astfel de volume s'ar putea valorifica și exterioriza intens.

C. Stoicănescu

nu-l nu-i poate atinge, deoarece se spurcă. Societatea le încredințează profesiunile cele mai degustătoare.

Totuși, înlăuntrul acestei structuri sociale învechite și barbare, își face apariția un proletariat industrial din ce în ce mai numeros, căci Indiile se industrializează într'un ritm grăbit.

Alătura de revoltătoarele prejudecăți ale unor timpuri apuse, forme de cea mai modernă civilizație! Inechitatea anticității ofenzează la fiecare pas gândirea actuală.

Regimul stabilit de Anglia n'a căutat să lichideze aceste contradicții, să introducă logica și ordinea în bizarul amestec al tuturor epocilor. Era mult mai comod să guverneze cu

ajutorul maha-rajahilor (mari regi) și a claselor posedante, cari erau interesate la menținerea tradițiilor.

Iată de ce situația în Indii este atât de confuză și inextricabilă, încât nici o orientare nu mai e posibilă. Simbolicul marș spre mare al lui Gandhi a fost începutul, dar nimeni n'ar putea să spună, care va fi sfârșitul. Atâtor greșeli și nedreptăți li-a sosit scadența, încât e foarte probabilă o lungă perioadă de tulburări și convulsii — ca și în China. Un imperiu mare s'a smuls din țepeneală și își caută formele de adaptare la o nouă viață.

Din tot acest proces, care abia începe, Anglia nu poate spera nimic bun.

Ilie Cristea.

Experiența indirectă și cercetările monografice

În viața socială se poate experimenta ca și în celelalte științe, în două moduri: *direct* sau *indirect*, provocând fenomenul dorit, sau analizând fenomenul așa cum ni-l prezintă însăși realitatea socială la un moment dat. În primul caz avem o transformare socială, în al doilea o cunoaștere. Dar, pentru că nu putem întrebuița metoda experimentală directă decât după o adâncă pătrundere a vieții sociale existente, experimentul indirect în sociologie, trebuie să fie anterior experimentului direct: *întâi știință și apoi reformă socială*.

Problema de cunoaștere obiectivă a vieții sociale este însăși obiectul sociologiei. Față de obiectele științelor pozitive, după cum am mai spus, obiectul sociologiei prezintă două caracteristici de mare însemnătate din punct de vedere metodologic: în primul rând elementele lui constitutive sunt foarte multe, foarte variate și într-o continuă și puternică întrepătrundere, din țesătura cărora naște o cauzalitate reciprocă, iar în al doilea rând, acest obiect este ceva viu, în continuă transformare.

Din complexitatea obiectului acestei științe a decurs în mod fatal greutatea gășirii unei metode proprii de cercetare. Cred, că acest fapt ne poate explica de ce sociologia e încă plină de controverse, ba e și tăgăduită ca știință. De aceea, preocuparea de căpetenie și efortul continuu al tuturor școlilor sociologice, în deosebi a celei franceze reprezentată de *Emil Durkheim* a fost problema de metodă și anume de a găsi o metodă pozitivă care să poată cunoaște și explica viața socială în toată integralitatea ei.

Durkheim caută să dea o formă definitivă științifică cercetărilor sociologice. *Auguste Comte*, a fost primul care a introdus noțiunea de lege naturală în sociologie, integrând societatea definitiv în natură. Comte însă,

a făcut sociologie ca filosof, deoarece el a întrebuițat o metodă de pură ideologie. *Spencer*, a urmat cam aceeași direcție.

Pentru ca sociologia să fie în adevăr o știință pozitivă, *Durkheim*, formulează trei importante puncte metodologice:

1. Să se trateze faptele sociale ca lucruri;

2. să se conceapă faptele sociale ca exterioare indivizilor, ca fapte specifice, distincte de faptele psihologiei individuale;

3. să se evite orice explicare finalistă.

În adevăr, pentru ca o știință a vieții sociale să fie posibilă, este necesar ca faptele sociale să fie considerate ca realități obiective, exterioare conștiințelor individuale cari le reprezintă și exterioare cercetătorului, depășind impresiile subiective, numai astfel avem posibilitatea cunoașterii intime și obiective a fenomenelor sociale.

Simpla formulare a acestor considerații metodologice nu a schimbat cu nimic aspectul haotic al sociologiei. Atâta vreme cât sociologia a căutat să se consolideze fără contact direct cu obiectul său de cercetat, a fost condamnată să rămână prizonieră speculațiilor intelectuale sterile. Se impunea o metodă prin care cercetătorul vieții sociale să poată lua contact direct cu această realitate vie și greu sesizabilă.

Aci putem integra cercetările monografice, ca fiind în primul rând contribuții de metodă.

În adevăr, sociologia, pentru a-și putea merita numele de știință pozitivă, necesită un contact deplin cu obiectul său, cu realitatea vie a fenomenelor sociale. Este tocmai ceea ce au introdus nou cercetările monografice prin metoda observației directe,

singura metodă cu rezultate în adevăr pozitive în cercetarea analitică a fenomenelor sociale. În problema cunoașterii vieții sociale reale este necesară o observație directă și atentă prin care constatăm ceea ce este și apoi o descripție care are mai mult rolul de a fixa faptele prinse. Ca orice știință de observație, sociologia, după ce a constatat ceea ce este, face analiza exactă a fenomenelor și prinde raporturile constante existente; prin observație directă și descripție avem ceea ce am putea numi, o experiență socială indirectă, analoagă metodei experimentale indirecte din științele naturale (botanice, zoologice).

Metoda monografică a fost inaugurată în Franța de *Frédéric Le Play*, care a studiat familia de muncitori. *Le Play* credea că familia e unitatea reală a societății și de aceea cunoașterea familiei trebuia să stea la baza oricărei cercetări sociologice. *Paul Bureau*, sociolog din școala lui *Le Play*, vorbind despre cercetările maestrului său, spune: „la famille ouvrière, c'est-à-dire celle qui tire principalement ses moyens de subsistance du travail manuel de son chef ou de ses membres, fournit une excellente introduction à l'étude générale de la société tout entière, puisque l'organisation de la vie privée occupe une telle place dans l'économie générale de la société, ou ne saurait trouver meilleure porte d'accès à l'intérieur de la société même, et le choix d'une famille ouvrière se justifie également par ce fait que cette famille est plus qu'aucune autre, et par son travail, et par ses moyens d'existence, sous l'influence des éléments spécifiques du groupe étudié”. (Introduktion à la méthode sociologique — Paris — 1923.)

Le Play pune preț în deosebi pe cunoașterea bugetului familiei, care

după el, reprezintă oglinda vieții acestei unități.

Henri de Tourville elev al lui Le Play, a susținut că în adevăr familia e o unitate de mare importanță în viața socială, dar nu singură și cea mai importantă; el a lărgit cadrul monografiei dela familie la comună și a multiplicat studiul manifestărilor sociale. Tourville a creat o nomenclatură socială, analoagă celei din chimie, împărțind viața socială în șapte clase cu douăzeci și cinci de subtitluri și trei sute douăzeci și șase de elemente.

În Germania profesorul Von Wiesse a încercat astfel de cercetări, dar a avut rezultate foarte puțin satisfăcătoare, din lipsa unui câmp limitat de activitate. (Das Dorf als soziales Gebilde — 1928.)

*

Aceste cercetări sunt departe de a avea caracterul științific dintr'un defect de obiect și altul de metodă. Școala lui Le Play reduce obiectul cercetărilor monografice la aspectul economic al manifestărilor sociale, considerând celelalte manifestări ca secundare în calea către cunoașterea vieții sociale. Mai mari sunt însă insuficiențele de metodă: Le Play crede că sociologul este chemat a săvârși o muncă exclusiv descriptivă prin metoda observației directe.

Așa cum a înțeles să lucreze Le Play și așa cum se înțelege și la noi încă astăzi, cercetarea monografică nu ar fi decât o prezentare fotografică, o descriere a unei unități sociale: familie, stat, regiune. Nu aceasta este tendința Seminarului de sociologie al Universității din București. — *Aci cercetarea monografică este o cercetare ce are de scop pătrunderea adâncă și explicarea sociologică a unei unități sociale care este satul românesc.*

După cinci ani de experiență pe teren Seminarul de sociologie a elaborat un plan de cercetare care este conform sistemului de sociologie al D-lui prof. Dimitrie Gusti, dar care totuși nu intenționează să deformeze realitatea socială, ci se formează el în contact cu această realitate; acest plan nu este ceva definitiv fixat, ci o bună călăuză a cercetătorului monografist, căruia nu trebuie să-i scape nimic din complexitatea problemelor ce i se pun pe teren și care are nevoie ca munca sa științifică să fie cât mai organizată.

Cercetarea monografică, așa cum e concepută de Seminarul de sociologie nu se rezumă la o simplă descriere a manifestărilor sociale, ci

Fagin și Leiba Zibal

M'a interesat mult citind în ziarele bucureștene că s'au înființat și acolo așa zisele „procese literare”, după modelul eunosentului „Club du Faubourg” din Paris. Moda aceasta, care tinde a sili publicul să ia parte la discuții, să-și manifesteze direct opiniile și să cunoască mai deaproape operele literare și pe autorii lor, este într'adevăr rodnică. Îmi pot face o idee, în fiecare zi, de rezultatele pe cari le dă ea la Paris. Mai înainte de toate, ea crează o atmosferă prielnică spiritului critic și meditațiunei. Ea pregătește, apoi, gustul mulțimei pentru operele de literatură și de știință. Ea formează, în sfârșit, o adevărată opinie publică, deci curentele de idei.

Și mi-a părut deosebit de bine, că cea dintâiu notiță de această natură care mi-a căzut sub ochi în gazeta bucureșteană, a fost informația relativă la „Procesul literar Leiba Zibal”. S'a discutat așa dar celebra năvelă **Făclia de Paște** a lui Caragiale, pe care eu îl socot, punându-l cu mult deasupra tuturor, ca pe cel mai mare scriitor român.

Leiba Zibal!... personificarea oroarei de brutalitate corporală!... a ravagiilor pe cari groaza fizică le pot pricinui într'un organism subțiat, tocit de un lung atavism de persecuții, de practica milenară a ne-volenței!... De sigur, psihiatri au găsit subiecte de studii câte au voit în conformația nervoasă a debilului erou, în starea de detracare fiziologică pe care o analizează Caragiale cu o artă așa de sobră. Și filozofii, deasemenea, sunt interesați de scurtul punct de hotar între sănătate și nebunie, pe care ni-l oferă creatorul lui Zibal. Dar ce este și mai curios, e intuiția cu care Ion Luca Caragiale la ales pe bătrânul Leiba dintr'o rasă bătrână, căreia lunga existență pașnică pe care i-a impus-o istoria, i-a creat o situație fiziologică specială, caracteriza-

tă printr'o repulsiune excesivă pentru orice violențe trupești.

Vă va interesa, fără îndoială, să aflați că un alt mare scriitor, romancierul englez Charles Dickens, a tratat și el, prin mijloacele lui cari sunt deosebite de ale lui Caragiale, această curioasă oroare de brutalitate fizică, pe care deasemeni o desvoltă până la exces tot într'un organism semit. Găsim în celebrul roman **Olivier Twist**, o figură de evreu bătrân, slab, cu părul roșu și cu nasul coroiat, cu ochi de pasăre de pradă, sordid, odios. Numele lui e Fagin. El este șeful unei bande de hoți și de asasini, un șef moral, ca să zic așa, căci personal nu ia nici odată parte la jafuri și nici nu ucide — nu din blândețe desigur, fiindcă el însuși pune crimele la cale — ci din aceeași curioasă repulsiune față de tot ce e violență trupească. Acest Fagin este un profund scelerat; să nu conchideți însă de aici că marele și generosul Dickens a purtat într'ânsul cea mai ușoară urmă de antisemitism. În alte romane ale lui, figurează alți eroi evrei, virtuoși și demni; căci Charles Dickens, ca orice duh independent și larg știe că evreii, ca și celelalte neamuri din omenire, își au canaliile, sceleratiții și oamenii lor eiștiți. Nu din antisemitism așa dar a ales autorul lui **Olivier Twist** pe Fagin al lui, ci din aceeași pricină psihologice cari l-au îndemnat pe Caragiale să-l aleagă în **Făclia de Paște** tot pe un evreu.

Dar să revenim la Fagin, care după un șir neîntrerupt de hoții și de crime, cade în sfârșit în mâinile justiției. Și justiția engleză îl condamnă să fie spânzurat.

Ca și Leiba Zibal al lui Caragiale, eroul romancierului englez se află de acum sub amenințarea unei morți sigure, violente și apropiate. Pe Zibal, doar așa îl desparte de Gheorghe care voeste să-l ucidă. El știe că odată în mâinile

lective; specialiști din toate domeniile sunt chemați să conlucreze, (geografi, biologi, istorici, etnografi, folkloriști, turiști, arhitecți etc.), specialiști ce în cadrul acestor cercetări, cari înainte de toate sunt sociologice, trebuie să păstreze în studiile lor, preocuparea constantă a explicării colectivului, a explicării totului.

O expunere mai amănunțită a sistemului și metodei monografice ne vom permite să o facem într'un număr viitor.

Ernest Bernea.

fostului său argat, nimic nu l-ar putea mântui. El simte mai ales, într'ânsul lipsa oricărei voințe de a-i rezista în mod trupest. Fagin, la rândul lui, a auzit sentința care-l osândește și el, deasemenea, își dă seamă că nimic nu l-ar mai putea scăpa de ștreang, nici o putere din lume. Autorul englez și autorul român studiază aici, prin metode diferite, sbuciumul unor organisme uzate, tensiunea îngrozitoare a nervilor lor, punctul de hotar între luciditate și demență, când nervii prea întinși se rup ca niște coarde de oțel.

Iată-l pe Leiba Zibal în clipa când Gheorghe, e în dosul ușii în care tae o gaură cu fereastră. El își închipuie cum acelaș sfredel, peste câteva minute, are să fie instrumentul cauzei lui Zibal și a tuturor ai lui:

... Doi găzi or să țină victima răstignită jos și Gheorghe, cu călcâiul pe pân-tecele ei, o să vire încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al peptului, adânc, mai adânc, până să atingă inima, pe care s'o oprească din svicniturile-i nebune și s'o țintuiască pe loc.

O sudoare de moarte scaldă tot trupul lui Zibal; omul se'n mușă din incheeturi și încet se lasă să cază în genunchi, ca o vită ce-și pleacă sub lovitură din urmă grumazul, pătrunsă că de acum ea însăși să se părăsească pe ea însăși.

„Da! S'o țintuiască pe loc!... gândi el perdut... da! S'o țintuiască pe loc.“

Și rămase timp cu ochii holbați pe lumina dela fereastră... Câte-va momente el stete ast-fel incremenit pe altă lume, dar deodată:

„De, repetă el surâzând cu o clipire fioroasă; da! S'o țintuiască pe loc!“

Se petrecu atunci în această ființă un fenomen ciudat, o complectă răsturnare: tremurătura lui se opri, abaterea dispăru și figura-i descompusă de atât de îndelungată criză, luă o bizară seninătate. El se ridică drept, cu siguranța unui om sănătos și puternic care merge la o țintă lesne de ajuns...

Dar Fagin? Oroarea-i corporală e aceluși și tot cam ast-fel isbucnește ea. Când cade în mâinile poliției, spaima îl rățăcește. El urlă, dă din mâini, se sbate, rostește vorbe fără șir. E în paroxisumul groazei, căci știe ce-l așteaptă. În fața judecătorilor cari îl vor condamna la moarte — și el adastă aceas-tă osândă — deodată se liniștește. E rățăcirea calmă a demenței. Firul întins s'a rupt:

În vreme ce privea toate acestea cu un ochiu rățăcit, o tăcere adâncă se făcu deodată: Fagin se uită îndărăt și îi văzu pe jurați întorși către președinte. Ei cereau voe să se retragă pentru a delibera.

El îi privi cu atenție, unul câte unul, pe măsură ce eșeau, ca pentru a ghici de ce parte va fi majoritatea; dar înzadar. Temnicerul îi puse mâna pe umeri; Fagin îl urmă mașinal până la pretoriu.

Și sezu jos. Dacă nu i s'ar fi arătat scaunul din fața sa, el nu l-ar fi zărit.

Mai privi odată spre galerie. Printre spectatori, unii mâncau, alții își făceau vânt cu batistele, căci era foarte cald în sală. Un tânăr creiona pe un album tră-săturile acuzatului; curios să știe dacă schița semăna cu el, și profitând de un moment în care artistul își ascutea creionul, Fagin se aplecă și privi desemenul întocmai ca un spectator indiferent.

Tot astfel, când ochii lui întâlneau silueta judecătorului, el era ocupat a-i cerceta costumul în amănunt, tot întrebându-se cam cât va fi costat, în ce mod se punea, etc.

Valurile demenței încep a i-se întinde în creier, calme și largi. Faza groazei a trecut așa dar de paroxisim. Și în clipa chiar când aude sentința de moarte și când președintele îl întreabă dacă mai are ceva de adăugat „el își reluă atitudinea atentă și privi lung și adânc pe acela care-i adresase întrebarea. De două ori i-se repetară cuvintele, fără ca el să le fi înțeles. Și atunci șopti cu glasul misterios că el era... un moșneag un moșneag... un moșneag... Atâta putu spune, și tăcu...“

Dar luciditatea tot mai luptă din când în când cu nebunia. Simțul realității tot mai luminează această minte rățăcită. Fagin nu este încă complect dement. În tăcerea celulei sale el tot se mai dedă la convulsii fixe produse de groază. „Aci isbucnește în blesteme teribile; aci urlă și-și smulge părul. Oamenii respectabili, de aceiași religie ca și el, vin să se roage împreună cu dânsul; el îi gonește, injurându-i, lovindu-i, sgăriindu-i.“

Spaima de moarte îi înfioară de sigur pe tot osândiții. Criminalii normali însă se lasă arare-ori duși de paroxisumul groazei; ei sfârșesc cel puțin dacă nu prin a se resemna, cel puțin prin a păstra o aparență omenească. Ce clocește în mintea lor, este reținut de voința ordonată de a nu părea frenetici. Organisme detracate însă ca acelea ale lui Leiba Zibal și a lui Fagin nu se pot stăpâni de a deveni pradă unui delir constant. Iată în ce clipe mi-l zugrăvește Dickens pe dement în plină rățăcire a simțurilor și a duhului său. E vorba de momentul când copilul Olivier Twist îl vizitează, cu puțin înaintea de execuție, în celula lui:

Osânditul se dea pe pat și se balansa dela dreapta la stânga; el părea mai puțin un om decât un animal. Era desigur absorbit de amintirea vieții lui trecute, căci urma să mormăiască vorbe incoherente, fără a zări pe noii veniți pe cari îi lua fără îndoială drept niște personaje imaginare, căci jucau un rol în viziunea sa.

„Bravo, Charlot! zicea el... ce strașnică lovitură... Dar Olivier... ah! ah! ah!... dar Olivier... uite că s'a făcut boer... Duceți-l pe copil să se culce.“

Temnicerul luă mâna lui Olivier, și șopti să n'aibă teamă și urmă să privească în tăcere.

„Duceți-l să se culce, zise ovreiu, auziți-m'ăți? El a fost... cauza indirectă a acestor întâmplări... Wilhelm, tae-i beregata lui Bolter... să nu-ți pese de tânăra fată... tae-i beregata lui Bolter... Impinge cuțitul cât poți... retează-i capul.“

— Fagin! făcu temnicerul.

— Iată-mă, răspuse ovreiu reluându-și numai decât aerul atent pe care-l avusese în timpul procesului... Sunt un moșneag, milord, un biet moșneag...

Ciudat e că atât Fagin, cât și Leiba Zibal au, în demența lor, impulsuri sanguinare. Vedeți eroul lui Dickens, cum insistă pentru ca Wilhelm să-i reteze capul lui Bolter. Zibal al lui Caragiale a mers mai departe: el a realizat acest impuls. Căci nebunia, ea și visele, este de multe ori un fel de răsturnare a elementelor noastre intime. Marele psihiatru, doctorul August Marie, îmi spunea odată că nebunii furioși sunt mai ales indivizii cari au fost cei mai blânzi în starea lor normală; iar dementele cele mai lubrice în atitudine și în expresii; se recrutează adeseori printre femeile cari, în existența lor sănătoasă, erau pudice și virtuozose. Zibal și Fagin, așa dar, incapabili de cea mai ușoară violență fizică cât erau normali, găsesc în nebunia lor un fel de voluptate — Zibal, mai cu seamă — de a sfătui sau a comite adevărate chinuri trupesti.

Ambii sfârșesc apoi prin gesturi naive în legătură cu cauza nebuniei lor. Așa, Leiba Zibal, după ce l-a omorât pe Gheorghe, o pornește la drum ca să aprindă o făclie lui Christos, voind precu astfel să conjure vre-o răsbunare eventuală a „goilor“. Fagin al lui Dickens, eu toate că pe deplin nebun, posedă totuși noțiunea că-l pândeste moartea. La rândul său el are cuvinte puerile, intervenții naive prin cari voește s'o ocolească.

— Ești, ești, strigă ovreiu, împingându-l pe copil pe ușă afară și aruncând în juru-i priviri spăimântate. Spune-le că m'am culcat și că dorm; te vor crede și mă vor lăsa în pace... Tu... tu mă poți mântui... Iute, iute!

Am crezut nu fără interes o comparație între eroul lui Dickens și acela al lui Caragiale, eroi evoluând în împrejurări deosebite și tratați cu metode felurite, dar în cari ambii seritori studiază acelaș caz de patologie specială.

Paris, Iunie.

Adrian Corbul

Și biblioteci la sate...

Realitățile sociale dela noi, nu sunt prea cunoscute. Țară de țărani însă, avem două leacuri, pentru boalele pe cari mai mult le simțim, decât le cunoaștem: cooperarea și bibliotecile la sate! Prima mai veche, a doua mai nouă. Cooperarea în ordinea materială, bibliotecile în cea spirituală. În formă simetrică e completă, iar în fond mijloacele fac dovadă de mult, foarte mult simț moral.

Cunosc tineri, cari în adâncul conștiinței lor, se socoteau și se socotesc încă meniți acestor sarcini. Au despre satul viitor o imagine seducătoare.

Il văd... între pomi cu crengile încărcate de fructe... în mijlocul câmpurilor roditoare dela natură, sau forțate să rodească prin munca omului. Dintre toate casele, deasupra coroanelor de pomi, se ridică biserica, școala, casa de lectură și cooperativa. În decurul acesta, oamenii trebuie să fie mulțumiți, neînțelegerile trebuie să dispară și ca dela sine, un mic rău se instalează pe pământul Țării Românești. Și toate acestea datorite cooperativelor și așa numitei „culturalizări”.

Cine nu e atras de viziunea aceasta? Se găsește unii cari spun că e o himeră? Cu atât mai rău pentru ei, săraci bătrâni, secați de entuziasm. N'au decât să stea prudent la o parte și din realizările treptate să înțeleagă, că nimic mare nu se poate face fără un grăunte de nebulie!

Nimeni, aproape nimeni, nu se îndoaie de rezultat. Dar până acolo? Să vorbim despre biblioteci. Să se facă din ele un organ de stat, cu direcție centrală, cu funcționari din ce în ce mai mici, și mai mulți către periferie? Să se federalizeze societățile existente? Să se anume cumva? Să se lase în sarcina organelor vii, sat și oraș, de a se organiza singure și să se stimuleze numai învățătoria, preoții, profesorii, medicii de plasă, agronomii?

Argumentele nu lipsesc pentru nici una din soluțiile de mai sus.

Un lucru însă trebuie știut: **prin firea lucrurilor, orice plan ai imagina, el trebuie îndeplinit de oameni.** Lucrul acesta îl știu la noi, foarte bine, aceia cari s'au ocupat practic cu problema, cum îl știu pretutindeni.

Dacă mai trebuie un exemplu, îl găsim în Franța.

Mai acum e anul, la propunerea unui senator, s'a instituit așa numita Comisie a lecturii publice, cu menirea de a studia mijloacele prin cari s'ar putea organiza în toată Franța săli publice de lectură. Comisia a lucrat un an și de

curând și-a prezentat raportul, făcut după toate regulile arhitectonice ale unui bun raport.

Cum era natural, a făcut deosebire între orașe și sate. Orașele au consilieri comunali și primari, cari își fac cinste și suport electoral, din toate inițiativele. Satele însă sunt mai lipsite de aceste îngrijiri desintresate, de aceea pentru ele s'au prevăzut reguli speciale și comisia a încercat să imagineze un plan perfect.

Să se institue în fiecare comună câte-o bibliotecă, la primărie, la școală sau în alt local. Bibliotecar va fi în principiu învățătorul. Cărțile vor fi de două categorii: unele cari vor aparține comunei, altele circulante, trecând dela o comună la alta. Ele vor fi alese de o comisie județeană, sub președinția prefectului, depe o listă întocmită de ministru.

Pentru toată organizația aceasta se prevăd credite: dela comună, județ și stat.

Ca organizație exterioară, planul e perfect și să recunoaștem, necesar. Aplicat va fi o grandioasă mașinărie, în care pe de o parte intră creditele, plătite din impozitele cetățenilor, iar pe de altă parte ies cetățenii... citind!

Dar oare ies citind? Aci e problema și fără asta toată organizația nu plătește nimic.

Bibliotecile comunale există mai demult în Franța, organizate prin legi și regulamente, cu subvenții dela comună, județ și stat. E adevărat că statul avea înseris în buget până acum numai 100,000 franci pentru scopul acesta, dar în principiu cel puțin, subvenția exista, comisia nu a trebuit să o inventeze. Ei bine, cu toată organizația aceasta nu s'ar putea spune că bibliotecile mergeau splendid. Nu vorbesc de Paris, el face excepție. Iată însă bibliotecile orașenești. Sunt bine organizate, au localuri, bibliotecari specialiști... Și totuș... Să vedeți: un inspector face o vizită (Clavié: La reorganisation de la lecture publique 1924) și observă că revistele lipsesc.

— Și revistele, Domnule Bibliotecar?

— Sunt în depozit, nu le pot da la citit. Soțiile consilierilor comunali s'au obișnuit să le ducă acasă, pentru a le citi. Nici când însă nu le înapoiază. Or, eu nu pot face nimic, căci consilierii sunt oameni cu mare influență.

Iată lucruri cari nu se pot prevedea într'un raport și cari totuș stingheresc lectura cea mai interesantă poate, a revistelor!

La sate e altceva: cărțile de cari dispun bibliotecile sunt foarte vechi, învățătorii ocupați, țărani atrași de cinematograf, automobilism, sport...

Iată problema: cititorul trebuie câștigat, iar odată câștigat pentru lectură, trebuie educat. Dar cine să facă lucrul acesta, care pare mai important, decât un plan de lectură, făcut pe țară?

Intr'un mic studiu, inspectorul Dufrenne, își fixează părerea, care e aceea a unui om care s'a lovit de realități (L'ami du peuple: 5 Iunie și 12 Iunie 1930).

După Dufrenne totul depinde de **învățător**. El e sufletul unei biblioteci. Are nevoie de cărți clasice, cunoscute, cari se adresează imaginației și cari pot fi citite și recitite. Ca exemplu: Télémaque, Don Quichotte, Robinson Crusoe... O a doua serie de cărți trebuie pentru informații privitor la viața materială: agricultură, albinărit... Salele de lectură? Ele nu sunt necesare. Căci în definitiv, se pare că salele acestea sunt imaginate ca un fel de mic parlament sătesc. În ele s'ar cuti desigur, dar mai mult s'ar discuta. Ce direcție ar lua discuția? Aproape sigur că s'ar face politică: un rău. Al doilea: sala de lectură nu trebuie să suplinească mică biserica, nici familia. Țăranul trebuie să citească în familie. E paradoxal, dar se impune: sala de lectură nu trebuie să fie pentru lectură, ci poate pentru spectacole și șezători.

Și dacă la lumina acestor observații vreau să văd satul viitor? Il văd înverzit, între pomi roditori, cu case albe și clădiri mai mari, publice, cari răsbesc deasupra coroanelor de pomi, dar disting tot mai bine pe învățător și pe preot, uitați în timpul din urmă, priviți de sus de cei cari se ridică la domni mai înalte. Desigur nu e de prisos și chiar e necesară, colaborarea lor cu medicul de plasă, cu agronomul, cu societățile de cultură, cu cele studentești!.. dar ei sunt stabili în sat. Viitorul satelor depinde de ei. Iată o realitate, pe lângă care trec toate rapoartele, dar care singură poate da viață ori cărui raport, întocmit, de altfel, după toate regulile artei.

O. F. Popa.

Mișcarea cooperatistă din România.

Inițiativa unei acțiuni poate aparține unui singur individ sau unei colectivități. De îndată însă ce acesta reprezintă punerea în relație a mai multor elemente, înseamnă pentru societate o valorificare și utilizare de forțe diferite, penitruca prin însumarea rezultatelor să ajungem la un scop comun. Atingerea unui țel util colectivității nu e posibilă fără sprijinul efectiv al destinatarilor foloaselor culese de pe urma activității începute poate chiar de unul, dar, continuată de totalitatea aderenților.

Numai atunci când colectivitatea se interesează, susține și reprezintă în fiecare moment lupta pentru triumful unei idei, a cărei realizare practică este începutul reușitei, putem denumi o asemenea acțiune comună, **mișcare**. Termenul e des întrebunțat cu ușurință revelatoare de superficialitate și de aceea nu se face bine distincție între încercările individuale și manifestările colective, când judecăm anumite stări de fapt.

Prin noțiunea **mișcare** dela sine se înțelege acțiunea care e rezultatul raportării la mai mulți factori determinați, înlocmai cum în mecanică cinetismul naște din conlucrarea forțelor, subordonând unele pentru afirmarea altora.

Tot astfel viața socială, fără să voim a o compara cu un sistem mecanic de acții și reacții, prezintă o țesătură de manifestări înăluntru unor cadre naturale, iar relațiile dintre ele sunt în măsură să determine subordonări și coordonări.

Activitatea cooperatistă dela noi e o atare mișcare.

Să vedem care-i obârșia, cursul ascendent sau descendent și stadiul actual în care se găsește.

Modul de repartizare al bogățiilor și de acumulare de bunuri, pentru satisfacerea trebuințelor individuale, a preocupat în felurita chipuri pe economiști. S'au emis teorii, care să justifice situația actuală a fiecărei vremi, sau să critice mijloacele uzitate de societate pentru împlinirea cerințelor ei și ale membrilor.

Uneori s'a încercat a se întrevedea forme noi, care aplicate de conducătorii colectivităților organizate să ducă la atingerea scopului final al năzuințelor omenești: mulțumirea generală.

Din toate aceste străduinți, istoria ne confirmă repetirea unui fapt cert: fructul oricărei doctrine serioase expuse celor apti să o pătrundă, a fost organizarea mișcării ce se naște sub impulsul timpului ca un semnal de alarmă al necesităților imediate. Direcționarea acesteia și continuarea dau vitalitate șie-și și întrupează în realitate aspirațiile justificate ale celor ce-au cugetat asupra unei probleme și au încercat să schițeze soluționarea ei.

Mișcarea cooperatistă e pilda cea mai relevantă de chipul în care pot lua ființă curente menite să dureze. Cooperația, prezentându-se sub o înfățișare tripartită, tinde, la realizarea aceleiași năzuințe și reușește.

Ne intrând în cadrul acestei lucrări, a arata ce este și ca-

re-i revoluția sa mondială, nu ne vom ocupa de un atare capitol.

Menționăm numai că în toate cele trei țări, unde își au obârșia cooperativele de consumație (Anglia), producție (Franța) și credit (Germania), iau naștere ca ecou al cerințelor adevărate ale poporului mare și nevoiaș, care, în loc de a încerca inversarea situației claselor sociale, au propovăduit și au făcut crearea organizațiilor economice ce-s în măsură să îmbunătățească efectiv starea aderenților, printr'o politică de solidarism de castă, — dacă se poate spune așa. Inșă un **solidarism** rezultând din aportul fiecăruia în serviciul tuturor și prin ajutorul tuturor pentru fiecare; iar casta nu reproduce tipul cunoscut la anumite popoare, ci e un cerc închis întru atât cât mulțimea celorlalți nu manifestă dorința de a face parte din ea.

Curente sociale ce caută a reforma își găsesc sursele lor de vitalitate în starea economică a timpului și câștigă aderenți prin sintetizarea unui program.

Modificarea uneori reușește, alteori nu.

Secrețul rezidă în însăși fundamentul mișcării începute. Dacă realitatea a împins la reformă, sorții de isbândă se anunță, iar când simpla părere te îndeamnă a deveni schimbătorul sistemelor ce par învechite, niciodată nu vei putea zări licăriri de încurajare spre a o continua.

În țara românească penetrația străinilor înrăutățește starea mizeră a băștinașilor prin acapararea aparaturii care înlesnește schimbul și aceleia ce face legătura între consumație și producție.

Cooperația și la noi își găsește justificarea existenței în starea societății secolului al XIX și a celui ce urmează. Populația satelor alcătuită din țărani liberi din punct de vedere juridic, era selava activității economice al cărei ruaj capitalist era direcționat în mare parte de însuși exploatanți.

Cămătăria evreiască și arendarea pământurilor spre folosul celor de altă gintă, duc la sigura subjugare a elementelor ce singure erau în putință să dea o coloratură pur românească vieții rurale destul de complexe ca manifestări.

Acordarea de credit, pentru împlinirea nevoilor rezultate în urma prelucrării pământului de către acei cari alte resurse nu au, constituie unul din punctele capitale ale problemei agrare. Ori acest instrument în loc de a sluji celui ce reurge la serviciile ce urmează a fi aduse micilor proprietari cultivatori și industriași, devenise spre sfârșitul veacului trecut lațul sugrumator al oricărei posibilități de îndreptare.

Cooperatismul prinând rădăcini se întinse apoi. Slujitorii lui au fost puțini la început, dar mulțimea a aderat și mișcarea începu a fi evidentă.

Trebue observat însă un fapt, ce scoate în evidență posibilități pentru viitor. La noi cooperația a isvorât în mod spontan, pentru împlinirea nevoilor obștești, în special ale

tărănimii sărăcite de uzura străinilor. Mișcarea e specifică țării și direcționată după impulsul natural al celor ajunși la un impas. Nu e formula împrumutată de aiurea pentru soluționarea unei probleme puse de câțiva, ci e reacția organică a unei națiuni, care, sub impresia divinității dogmelor religioase, caută să creeze o viață asemuită celei propovăduite de creștinism. În locul concurenței, iubirea frățească pune ajutorul dat fiecăruia din partea tuturor, iar prin sprijinul individual înfăptuiește scopul colectiv.

Aceasta e solidaritatea economică izvorâtă din pioasa înțelegere a menirii vieții pământești, ducând direct la întărirea temeinică a națiunii întregi.

Cele trei tipuri de cooperative au luat ființă și la noi. Unele însă au căpătat o dezvoltare mai înfloritoare decât altele. Cauza o găsim în faptul că primele răspundeau direct și imediat cerințelor multiple ale vremii, iar secunde erau lipsite și de conducători și de justa înțelegere a rolului lor.

Băncile populare de credit se crează la sate. În 1893 înseriem data nașterii acestei ramuri a cooperativei cu aceea din Besdead (Malul Răsuna) Voinești („Frăția”), Șerbănești-Poduri (Țăranul), Breaza de Sus („Caraiman”) Jud. Prahova.

Prin legea din 28 Martie 1903, aceste bănci au o existență legală specială. Atunci se organizează ca instituție de stat **Casa centrală a băncilor populare și cooperativei satești (rurale)**. Legea suferă o serie de modificări până în 1926 și odată cu ele schimbă și denumirea acestei centrale.

Trebue să observăm acum că dela acea dată mișcarea cooperatistă satească fiind recunoscută și îndrumată, rezultatele sunt dintre cele mai frumoase.

Până la 31 Decembrie 1905 au fost create în vechiul Regat:

1849 bănci populare cu
16,786.046,25 lei capital subscris și
12,665.824,91 lei capital vărsat.

Un exemplu edificator constituie și redarea cifrelor ce urmează a arăta linia ascendentă a dezvoltării pe care o iau băncile populare.

Dela 1908, când bilanțurile lor reprezentau 58,670.708.52 lei, în 1922 totalul se urcă la 1,064.029.394.18 lei, iar numărul instituțiilor dela 2.410 crește la 3.213 și al membrilor dela 346.707 la 717.507.*)

Tipicul băncilor populare dela noi este un intermediar între Raiffeisen și Schulze-Delitsch.

Prin legea din Martie 1903 se crează și așa zisele obști satești. Pentru a arăta ce sunt și cum funcționează, e necesar a vedea textele art. 52 și 53, prin cari se soluționează una din cerințele celor ce voiau să muncească pământul țării cu trageră de inimă pentru a da roade frumoase și a fi folosi-toare sieși și semenilor săi.

În Capitolul 10 art. 52 găsim:

„Sătenii, cultivatori de pământ, au dreptul de a constitui societăți cooperative, sub numiri de obști dearendare, în scop de a lua moșii înarendă. Pentru constituirea acestor societăți un minimum de 25 membri e obligator; ei pot fi din aceeaș comună sau din comune deosebite.

„Acelaș drept îl vor avea și locuitorii agricultori din comunele urbane, însă numai pentru a lua înarendă, în total sau în parte, moșiile dependente de orașele unde ei locuiesc și pe cari au și muncit în trecut.

„Obștia dearendare este persoană morală; membri ei vor fi răspunzători, în mod solidar și nelimitat, față de proprietar, pentru toate obligațiile cari derivă din contractul dearendare.

*) V. Titu Axente. — Aperçu sur le mouvement coopératif de crédit en Roumanie à la fin de l'année, 1922.

Art. 53. — „Obștia se va constitui printr'un statut, cuprinzând drepturile și obligațiunile membrilor, precum și modul de exploatare al moșiei. Acest statut va fi vizat de casa centrală a băncilor populare și numai în temeiul acestei vize judecătorul de pace se va transporta în localitate pentru a lua consimțământul membrilor și-l va autentifica. Pentru celalalte formalități de constituire, și pentru publicațiune se va urma întocmai dispozițiunilor prevăzute la art. g, pentru constituirea băncilor populare”. (Legea pentru organizarea cooperativei — 28 Martie 1929).

Obștiile dearendare răspund unei utilități sociale. Pentru proprietar plata este garantată, iar obligațiile luate prin angajament în mod necesar se împlinesc, dată fiind răspunderea solidară și nelimitată a membrilor.

Trebue să menționăm că dela 1905, prin legea din 15 Aprilie, avantajile acordate băncilor populare au fost extinse și asupra celorlalte feluri, iar casa centrală a Băncilor populare ia numirea de **Casă Centrală a Băncilor populare și cooperativei satești**. În 1919 prin decretul lege din 3 Ianuarie suferă o nouă transformare, funcționând de atunci: 1) Centrala Băncilor populare, 2) Centrala cooperativei de producție și consum și 3) Centrala obștiilor agricole, — fiecare constituită pe principiul colaborării statului cu mișcarea.

Față de organizațiile similare din străinătate la noi acestea sunt în afară de orice amestec din partea autorității.

Noul regim al cooperativei stabilit de legea din 28 Martie 1929 are caracteristic înființarea unui institut de credit sub denumirea de **Banca Centrală Cooperativă**, a cărui menire e să ajute băneșe mișcarea. Pentru edificarea asupra rostului acestei instituții nimerit creată, e nevoie a ne referi la redacțiunea art. 87, 88, 89, 91 din lege.*)

*) Art. 87. Pentru sprijinirea financiară a societăților cooperative se înființează sub denumirea de „Banca Centrală Cooperativă” un institut de credit, funcționând potrivit unui statut alcătuit pe baza dispozițiunilor de mai jos, aprobat de **Consiliul de Miniștri și sancționat prin decret regal**.

Banca Centrală Cooperativă are sediul în București, este persoană juridică și are durată nelimitată.

Art. 88. Capitalul Băncii Centrale Cooperative este format:

- 1) Din suma de 500.000.000 lei și anume:
 - a) 200.000.000 lei fondul pus la dispoziție de Banca Națională a României pentru creditul popular, conform convențiunii pentru prelungirea privilegiului Băncii Naționale din 1925;
 - b) 25.000.000 lei reprezentând capitalul de participare al statului la Centrala Băncilor Populare;
 - c) 25.000.000 lei reprezentând participarea statului la Centrala Cooperativei.
 - d) Din suma de 250.000.000 lei pe care Statul o destinează completării capitalului acestei instituții.
- 2) Capitalul social se va completa până la suma de un miliard lei prin subscripțiile societăților cooperative și federalele lor.

Capitalul de participare a cooperativei este format din părți sociale de câte 10.000 lei fiecare.

O societate cooperativă asociată trebue să posede cel puțin o parte socială.

Prin statut se vor stabili normele după cari se vor face subscrierile și vărsămintele de părți sociale.

Art. 89. Banca Centrală Cooperativă poate face următoarele operațiuni:

- a) Să acorde credite sub orice formă federalelor și societăților cooperative asociate;
- b) Să facă orice operațiuni de bancă în folosul societăților cooperative asociate;
- c) Să cumpere pentru contul său propriu efecte publice sau garantate de stat până la cel mult 10% din capitalul social;
- d) Să plaseze eventualele disponibilități de casă sub formă de depuneri la vedere sau în cont curent la instituțiunile de Stat sau controlate de Stat, sau la instituțiunile financiare de primul rang, aprobate de Ministerul de Finanțe.
- e) Să întretină diponibilități de devize la băncile de pri-

Când am fixat data nașterii băncilor populare am avut prudența să nu adăugăm că atunci trebuie ocolit începutul mișcării cooperative, căci am avut în vedere capitolul ce acum necesită a-l schița.

P. S. Aurelian, bun economist și unul dintre îndrumătorii curentului de care vorbim, înființă la 1870 prima cooperativă de credit și economie în București (1 Octombrie) cu numele „Economia” iar peste aproape 3 ani — 16 Aprilie 1873 — „Concordia”, cooperative de consumație.

Cooperația de consum e mai înfloritoare în Moldova și o întâlnim mai ales la orașe, deși, până la modificările legii din 1903, făcute în 1905, 1908, 1910, când se dă posibilitate și meseriașilor să se asocieze în atare chip, din punct de vedere legal a fost oarecum stingherită, pentru că dispozițiile codului de comerț erau insuficiente.

Cu toate acestea până la 31 Decembrie 1906 se înființează 37 cooperative de consumație și alte genuri.

In	1907	se crează	75	Cooperative	Consum
„	1908	„	55	„	9 lichidează
„	1909	„	40	„	13 „
„	1910	„	42	„	20 „
„	1911	„	31	„	33 „
„	1912	„	50	„	48 „
„	1913	„	15	„	22 „
„	1914	„	câteva	„	29 „

Din tabelul prezentat reese justa situație care lămurește deplin cum odată începută mișcarea prinde, apoi slăbește. Sfârșitul atât de puțin laudabil pentru atari întreprinderi, chiar dezastros, după unii, e cauzat de reaua organizare și conducere.**)

Nu e nejustificată această afirmație, dacă ținem seamă de faptul că, pentru pătrunderea unei asemenea curent în rândul maselor populare și fixarea lui definitivă ca o necesitate economică a unor astfel de cooperative, trebuiau conducători luminați și cinstiți cari însuflând încredere puteau arăta și temeinicia mișcării.

Poporul n'avea pregătirea necesară pentru a pricepe fără ajutorul nimănui însemnătatea operii, iar învățătorii și preoții și-au direcționat activitatea spre sprijinirea băncilor populare mai mult, deoarece acestea răspundeau cerințelor imediate. Cooperația de consum e mult mai complexă și necesită o pregătire specială. Imprejurările au contribuit la acțiunea lichidării în preajma războiului. — Totuși la sfârșitul anului 1924 numărul unităților este apreciabil, deși neîndestulător. Astfel erau constituite:

2593 coop. cu 236.713 membri cu
109,889.857.55 lei capital subseris și
89,747.033 lei capital vărsat, iar
20,637.873.76 lei fond de rezervă și
5,739.210,35 lei fond Cultural
22,340.775.75 lei beneficiul total
817,104.704.19 lei rulment.

mul rang depe pietețe străine, alese de comun acord cu Ministerul de Finanțe;

f) Să primească depuneri spre fructificare, atât dela societățile cooperative asociate, cât și dela cele neasociate, dela instituții publice, precum și dela particulari.

g) Să se împrumute sub orice formă dela Banca Națională a României, precum și dela oricare altă instituție publică sau particulară;

h) Să aducă la îndeplinire fie direct, fie prin federale și societățile cooperative asociate, anumite operațiuni financiare cu care ar fi însărcinate de stat.

i) Să facă orice operațiuni de comision pentru societățile cooperative asociate.

Art. 91. Referitor la dreptul de preempțiune exercitat de Casa Centrală a Improprietării de îndată ce primește acceptarea de finanțare din partea Băncii Centrale Cooperative.

** V. T. Ionescu-Roșcani. Cooperația în România.

La sate cooperația de consum prinde sub forma așa ziselor societăți de cumpărare, cu scopul de a combate alcoolismul.

În Basarabia chiar din 1898 — sub regimul rusesc — se înființează prima coop. de consum în jud. Cetatea Albă, Com. Lichtental. Până la 1904 încă trei (1898—1905—4 coop.)

Între 1905—1914 erau un număr de 36 cooperative înființate
„ 1914—1917 ” ” ” 209 ” ”
„ 1917—1920 ” ” ” 874 ” ”

Creșterea simțită din a patra perioadă se datorește legii din 20 Martie 1917 și faptului revenirii poporului la libertate. Spațiul nu ne îngăduie însă a da o analiză amănunțită.

În Ardeal societățile de consum sunt în număr diferit după naționalitățile cărora aparțin. Astfel Ungurii au cele mai multe, Sașii vin în al doilea rând, iar Românii la urmă.

Maghiarii au avut abilitatea, care-i caracterizează de altfel în toate acțiunile, aceea de a centraliza mișcarea cooperatistă.

Hangya (Furnica) din Aiud îndeplinește minunat acest rol. —

În 1921 aveau:

532 cooperative cu

135.028 societari, iar vânzări totale de 100,900.000 lei.

Această centrală a lor înainte depindea de Budapesta, de la 1920 independentă, purtând denumirea de Centrală a Cooperativeelor „Hangya”, societate pentru producție și consum.

Uniunea din Sibiu ne arată situația coop. săsești, ea fiind în 1921 astfel:

77 coop.,

7.642 societari,

103.060.000 lei valoarea totală a vânzărilor.*)

Societățile românești încep să apară deabia în 1920 cu ajutorul Centralei coop. săsești.

În 1921 aveam:

257 coop. cu 36.281 societari.

În Bucovina cooperativele apar după 1873, când se votează legea austriacă despre asociațiile industriale și economice. Până la 1916 mersul e acesta:

1895,	1900,	1905,	1911,	1914,	1916
4	4	17	61	63	50

Din datele prezentate reese clar că în teritoriile alipite trebuie depusă și mai multă străduință pentru crearea unităților cooperative, pentru a opune rezistență economiei administrată de străini de limbă și străini la suflet nouă.

Cooperația de producție e mai înfloritoare în Moldova și Bucovina, mai ales aceea forestieră.

Primele întreprinderi de acest fel se înființează în 1905 și 1906: Norocul în Boroaia, Fălticeni și Bradul din Galu, jud. Neamț.

Până la 1919 se înființează 222 cooperative de exploatare cu 11.200 membri, capital subseris lei 2,000.000, iar vărsat lei 1,500.000.

Trebuie amintit că pentru cele de producție încercarea dintâi a fost Progresul la Ploiești în 1882.

Cooperativele forestiere li se acordă dela 1910 avantajul de a lua în exploatare, prin bună învoială, parchete de păduri, (legea votată sub Al. Constantinescu iar în 1918 sub F. Enescu).

Printre marile societăți numărăm Pietrosul din Lucace și Ardealul din Dărmănești, ambele în jud. Bacău.

Până la 31 Decembrie 1923 funcționau 600 cooperative forestiere în întreaga Românie din cari 50 în Transilvania și Bucovina.

*) Galan A. G. Nașterea și dezvoltarea cooperației moderne, pag. 188 și urm.

Cooperatiunile de exploatare forestiere au și o acțiune din cele mai laudabile prin donațiile făcute construirii de locașuri sfinte și de cultură.

Astfel: **Malul Roșu** din Lipia Bojdani (Ilfov) a dat un milion lei pentru construirea unei biserici, unei școli și pod peste Ialomița. **Râul Târgului (Câmpu-Lung, Mușcel)** a dat 750.000 lei pentru reconstruirea unei școli. **Mihăiești—Pipirig Neamț**, donează 600.000 lei pentru trei școli din comună.

Albina — Tarcău,

Halanca — Boboiești—Pipirig,

Cetățiuia — Doamna,

Floriile — Vaduri, din județul Neamț, pentru câte o școală în comuna lor

Regimul actual, care consfințește și federalizarea cooperativelor cunoscută din 1919 și extinsă, înlesnește centralizarea muncii depusă în nuclele mici, pentru a se putea vedea rezultatele în mare.

Uniunile deasemeni funcționând spre autocontrolul precum și superioara treaptă a Oficiului Național al Cooperăției Române, credem că nu sunt numai create ca ramuri administrative de birocratism pernicios acțiunilor ce necesită activitate depusă cu tragere de inimă pentru a folosi. În creația acestora vedem aparatul de coordonare, trebuitoare oricărei mișcări, de îndrumare tehnică din ce în ce mai perfectă, capabilă și de sprijin efectiv.

Dacă am arătat precis care a fost activitatea cooperatistă la noi, e necesar a aminti de impulsul acestei munci continue pe ogorul nearat până în a doua jumătate a veacului al XIX, acel al frământărilor ce dădeau naștere la întrebări fără soluții.

Dacă mișcarea cooperatistă a venit să puie capăt pe cât a fost posibilă neajunsurilor create de imperioasele necesități ale existenței materiale, fără îndoială că trebuie cinstită și luminița care a aprins făclia puternică ce mâine va lumina drumul multora.

Primii îndrumători ai cooperăției printre cari Ionescu dela Brad (1818—1891), P. S. Aurelian, Dimitrie C. Buteulescu (1866-1906), — el scoase și diferite gazete pentru susținerea mișcării.

Spiru Haret — clarvăzătorul nevoilor societății, căruia se datorește în bună parte și sprijinul dat de învățători și preoți mișcării cooperatiste la sate, în special, prin indemnul ce le dădea în fiecare moment. Trebuiese amintiți și Dr. C. Istrate, Dobrescu dela Argeș, Fotin Enescu și mulți alții presărați printre săteni. Imboldul la treabă cinstită și la câștig omenesc a ușurat mult greutatea începutului, prin pasiunea colaborării la o operă cu adevărat frumoasă, căci, înainte de toate afirmă solidaritatea românească.

Ce a fost și ce este cooperăția putem spune că s'a văzut din expunerea de până azi.

De ce au mers bine băncile populare, a reeșit dela sine, observându-se că răspund unor **trebuințe imediate, imperioase chiar**. Contrastul, dintre binefacerile acestui regim bancar și cămătăria nerușinată a ovreilor, apărea puternic pentru fiecare român.

Celelalte feluri de cooperative sortite a satisface cerințe afirmate în mod mediat, pe lângă faptul că trebuia o analiză subtilă a mecanismului lor de funcționare, scoteau în evidență nepregătirea mulțimii și lipsa de scrupule a celor ajunși conducători. Educația poporului dela sate și orașe se putea foarte bine face prin intermediul cooperativelor de totfelul — referindu-ne la o educație comercială — și morală în acelaș timp, — dar această era în funcție de conducătorii lui fi-rești.

Un spațiu umplut cu semne de întrebare ne oferă această latură a problemei.

Pentru ce va veni de aci înainte, nu trebuie să ne descurajem, dincontră să avem siguranța unei neapărate amplificări a rezultatelor.

De altfel sortii viitorului preocupă pe orice analist al unei întreprinderi, cu atât mai mult va interesa pe acei ce judecă curente sociale.

Fără a fi nevoie de profeții, putem spune că siguranța evenimentelor viitoare e exclusă, dar posibilitatea o întrezărim meditănd asupra acțiunilor prezente.

Cecace este va continua atâta vreme cât știm să păstrăm condițiile favorabile intensificării. Dacă mănim puterea de activare, raportăm și succese mai frumoase.

În aceasta stă deslegarea tainei.

BIBLIOGRAFIE.

- Angelescu M. Ioan.** — Histoire economique des Roumains — 1919.
- Mișcarea cooperativă în România — 1914.
- Arghir N.** — Din istoricul cooperăției sătești — 1924.
- Axente Titu.** — Aperçu sur le mouvement de crédit en Roumanie à la fin de l'année 1922.
- Brote E.** — Organizarea creditului prin băncile românești — 1904.
- Balamace E.** — Cooperăția în România întregită — 1924.
- Centrale de cooperation de production et consommation en Roumanie.** — Le mouvement coopératif de production et de consommation en Roumanie.
- Drăgănescu, Ionescu Pașcani etc.** — Societățile cooperatiste de consumație.
- Galan G. A.** — Nașterea și dezvoltarea cooperăției moderne, — București 1926.
- Ghenzlu V.** — Din istoricul cooperăției de credit din Basarabia — 1921. Cincizeci de ani de cooperăție de credit în Basarabia — 1924.
- Ioachim M. V.** — Cooperatiunile orașenești în România — 1915.
- Ionescu Gh. Șișești.** — Reforma agrară și producția — 1925.
- Ionescu Pașcani T. C.** — Cooperăția română în orașele României—Mari — 1924.
- Legea pentru organizarea cooperăției.** — 20 Martie 1929.
- Ghiulea N.** — Organizarea cooperăției orașenești în România (Arhiva pentru știința și Reforma Socială București 1 Octombrie 1919).
- Istoricul și rezultatele asociației țărănești (Asociația țărănească în România) — București 1926.
- Madgearu V.** — Structura și tendințele băncilor populare în România — 1914.
- Osvadă V.** — Cercetările asupra stărei țărânului în veacurile trecute — 1920.
- Revista, Pagini agrare și sociale.** — Problemele cooperăției române — 1925.
- Rosetti R.** — Acte și legiuri privitoare la chestia țărănească, legile asupra băncilor populare și obștiilor sătești — 1908.
- Slăvescu V.** — Istoricul și dezvoltarea băncilor populare — 1925.
- Tufli E.** — Raport asupra mișcării cooperatiste în Bucovina (Buletinul Muncii, an. I.)
- Turneanu Gh.** — Exploatarea lemnului în cooperăția românească.
- Zeletin St.** — Cooperăția română — 1925.
- Răducanu I.** — Fapte și idei în cooperăția românească — 1926.

Ștefan I. Macri.

Rolul petrolului în economia și politica internațională

— Conferință la „Cercul Universitar de studii internaționale” din Cluj —

Cu toate că petrolul a fost cunoscut din cele mai vechi timpuri, el nu a servit lumii foarte multă vreme decât pentru trebuințe primitive.

În Biblie, petrolul e menționat de mai multe ori. În Geneză se găsește o descriere a turnului Babilonului, turn al cărui zid conținea *bitumen*. Herodot amintește deasemenea petrolul, spunând că a fost întrebuințat la facerea cimenturilor în Babilon. Plutarch povestște în „Viața lui Alexandru cel Mare” cum acesta a fost deosebit de viu impresionat de „un golf de foc” pe care l-a văzut în Ecbatana, și care „curgea continuu dintr’o sursă inepuizabilă”. Se știe apoi că bitumenurile din Is și din valea Sidim serviau la numeroase întrebuințări: se utilizau la fabricarea cimentului, la îmbalsamarea cadavrelor, la impermeabilizarea cisternelor de apă și a vaselor, începând dela corabia lui Noe și cosciugul în care a fost depus Moise pe Nil.

Istoria veche ne spune că popoarele antice ale Egiptului, ale Palestinei, Arabiei, Mesopotamiei și ale Persiei, utilizau petrolul pe care îl puteau recupera la suprafața pământului în diferite feluri, și că au fost astfel cei dintâi în lume cari l-au cunoscut.

În Grecia, Albania, România, Galiția, Italia, acum câteva secole se întrebuința *smoala* pentru ungerea căruțelor, iar petrolul era leac prețuit împotriva unor boale.

Este interesant de amintit cu această ocazie, că Bucureștiul este întâiul oraș din lume, care a fost iluminat cu petrol.

La fel, petrolul a fost cunoscut în Statele Unite (pe la 1629, în statul New-York), în Ecuador (pe la 1700), în Japonia, China, India, Mexico și alte țări.

Dar cu toată această cunoștință, petrolul nu se știe exploata și utiliza rațional, pînă în secolul XIX. Pînă atunci lumea se mulțumea să sape în pământ puțuri de mică profunzime, din cari se scotea cu găleata petrolul ce se strîngea. Trebuie să așteptăm data de 28 August 1859, ziua în care se termină săparea celui dintâi puț în profunzime, efectuată de colonelul Edward Drake la Tytusville în Statele Unite (Pensylvania), pentru a înregistra începutul industriei petroliere moderne.

Din aceste vremuri — mijlocul secolul XIX — datează începutul rolului pe care petrolul nu a încetat un moment să-l joace în viața economică și industrială a lumii.

Mai recent, industria petrolului a înregistrat un avînt cu deosebire mare, în urma invenției motorului cu explozie internă și în urma dezvoltării industriei automobilului. Petrolului lampant i s’a substituit atunci benzina (esența de petrol), ca derivat principal al petrolului brut. Acest fapt a permis economiștilor să împartă istoria economică a petrolului în două părți: una a *kerosenului* sau a *petrolului lampant*, iar cea de a doua a *esenței*, sau a gazolinei. În timpul celei dintâi din aceste ere, petrolul brut nu a servit decât la fabricarea petrolului lampant, întrebuințat peste tot la iluminat. Esența, ea și rezidiiile dela distilarea petrolului brut, erau prădate. Cu toată utilizarea încă așa de incompletă — căci nu se întrebuința din petrolul brut decât krasenul — rolul pe care îl juca deja petrolul din punct de vedere economic, era destul de important pentru că să putem vedea deja în jurul său preocupări identice cu cele de azi. Căci se găseau chiar în acest timp tehnicieni și economiști americani, cari sfătuiau guvernul Statelor-Unite să ia măsuri severe privitoare la economisirea zăcămintelor cunoscute pe atunci, ca nu cumva să se producă mai curînd sau mai tîrziu o criză de kerosen.

Cu progresul științei, această situație nu întîrzie să se

schimbe. Întrebuințarea crescîndă a gazului și a electricității ca mijloace de iluminare, și invenția motorului cu explozie și a automobilului, nu întîrziară să inverseze rolurile. Căci cu acestea cererea de petrol lampant descrește, iar consumul de esență ia proporții considerabile. Apoi, interveni descoperirea motorului cu uleiuri grele, grație căruia gazolina și fracțiunile mai grele dela distilare, pînă la păcură, își găsiu întrebuințarea, în cercetările științifice ajunseră în sfîrșit să descopere valoarea industrială a unei categorii de derivați și mai grei ai petrolului: uleiurile de uns, apoi smoala, parafina și în fine coksul de petrol.

Petrolul lampant pierzîndu-și importanța trecută, nu rămîne totuși un produs ce nu se mai caută, căci i se găsește noi întrebuințări. Industria petrolului brut în urma acestora a trebuit să fie modificată în așa fel, încît să se obțină toată scara de produse întrebuințate în industrie.

Cu toate aceste ameliorări, rămînea totuși de găsit o întrebuințare în mare a rezidiiilor dela distilarea petrolului. Creșterea consumației obligase pe petroliști să-și măriaască resursele de aprovizionare. La aceasta au ajuns efectiv, însă printre zăcămintele nou descoperite erau numeroase acelea cari nu produceau decât petroluri de calitate inferioară, a căror distilare lăsa o proporție foarte mare de rezidii. Pentru aceste motive, 40—50% din petrolul brut, după distilare rămîneau neîntrebuințate. S’a încercat a se utiliza aceste rezidii drept combustibil, iar experiențele făcute în acest scop au dat rezultate excelente. Într’adevăr, combustibilul lichid, *păcura* (mazout) sau „*fuel-oil*”-ul, prezintă numeroase avantaje cari variază cu industria ce îl utilizează și cu lucrul pentru care e destinat. În general însă, păcura aduce o economisire a mînei de lucru și a utilajului și o reducere a cheltuielilor de exploatare. Dacă se adaugă la acestea faptul că păcurii îi trebuie numai jumătate din timpul necesar cărbunelui pentru a vaporiza o anumită cantitate de apă rece, apoi focul făcut cu păcură poate fi aprins și stins foarte repede; nu ea la cărbune, și în fine puterea calorifică a păcurei este cu mult superioară celei mai bune varietăți de huilă: 1 kg. păcură produce același efect util pe care-l produce 1,7 kg. huilă, iar pentru o aceeași valoare calorifică, păcura cere un spațiu de înmagazinare cu o treime mai mic decât cărbunele, — se înțelege atunci ușor pentru ce păcura a făcut și face încă o concurență așa de mare întrebuințării cărbunelui în unele industrii. Această concurență ar fi fost de altminteri și mai vie, dacă prețul de revenire al păcurii ar fi putut fi menținut la un nivel suficient de jos pentru a permite întrebuințarea sa, cu toate avantajele mari ce le prezintă, în câteva mari țări industriale. Din nenorocire nu a fost așa, și Franța, de exemplu, țară aproape neproducătoare de petrol, după război își adaptase o bună parte din industrie în sensul întrebuințării păcurii — căci regiunile miniere din nordul său erau neîntrebuințabile — a trebuit să revină la cărbune din cauza prețului păcurii.

În urma avantajelor enorme pe cari păcura le prezintă pentru încălzirea cazanelor în vasele marine, ea este din ce în ce mai întrebuințată de flotele comerciale și militare ale tuturor țărilor. Ea mărește raza de acțiune a corăbiilor, viteza lor și capacitatea de încărcare. Prin utilizarea păcurii dispăre în întregime fumul cu toate neplăcerile pe cari el le cauzează, dispăre chiar coșul de pe vapor, iar aprovizionarea cu combustibil nu numai că e mai rapidă, dar și mult mai proprie. O comparație va ilustra aceasta: încărcarea unui pachetbot de tonajul Lusitaniei, se face:

cu cărbune în 5 zile și cu 500 oameni, iar
cu petrol în 12 ore și cu 12 oameni!

Rezultă din aceasta o foarte mare economie realizată în cheltuielile de exploatare și în personalul de fochiști, căruia i se pot asigura condiții de lucru mult mai bune.

Despre felul cum au fost apreciate aceste avantaje, ne dăm seama comparând tonajul vaselor ce utilizează derivați ai petrolului, cu tonajul total al vaselor. Așa în 1918 avem:

încălzite cu păcură	— —	19.063.014 tone
utilizând motoare Diesel	—	4.432.000 tone. Deci,
utilizând derivați ai petrolului		24.495.014 tone
din totalul vaselor, de	—	65.000.000 tone.

Deci, 37,6% din totalul vaselor în 1928 utilizează derivați ai petrolului.

Aceste date sunt suficiente pentru a da în bună parte explicația crizei de care a suferit și suferă încă industria carboniferă britanică. Criza aceasta, care a provocat șomajul unui milion de m'neri, trebuie să fie atribuită în mare măsură substituirii păcurii în locul cărbunelui de pământ pe bordul vaselor comerciale și de război.

Altă întrebare, foarte importantă și dintre cele mai noi (de pe la 1910), a păcurii, constă în utilizarea ei la fabricarea carburanților, grație invenției procedeelor de *cracking*. Fapt curios cum păcura nu mai intră în acest caz în concurență cu cărbunele de pământ, ci cu petrolul, materia primă din care ea derivă. Acesta este unul din fenomenele economice cele mai interesante ce s'au înregistrat vre-odată.

*

Desvoltarea formidabilă a industriei petrolului în cursul ultimilor ani, este datorită în primul rând industriei automobilului. Aceste două industrii depind așa de strâns una de alta, încât prăbușirea uneia ar atrage, pentru moment cel puțin extraordinare perturbări ale celeilalte. Datorită automobilului benzina a devenit derivatul cel mai căutat al petrolului, și toată lumea spre producția crescândă a acesteia tinde. Dar și dimpotrivă, avântul vertiginos pe care l-a luat de câțiva ani automobilul, se datorește unei ample aprovizionări cu benzină. Și totuși, privind statisticile, suntem izbiți de diferența însemnată ce există între desvoltarea producției petrolifere și desvoltarea industriei automobiliste, în favoarea acesteia din urmă. Iar desvoltarea foarte însemnată a industriei automobiliste în țări neproducătoare de petrol, mărește importanța problemei ce trebuie să o rezolve industria petroliferă.

Cu toate multiplele eforturi ale rafinătorilor de petrol, cari au făcut ca la distilare proporția de esență la cantitatea de petrol brut să se ridice dela 6 la 25%, pentru anii 1910 resp. 1927, o criză de esență s'ar fi produs dacă n'ar fi venit în sprijinul rafinătorilor operația de pirogenare a produselor mai grele de petrol, operație cunoscută în general sub denumirea de *cracking*. Astfel, în a. 1927, din totalul de esență produsă, 31% se datoresc procedeelor de *cracking*. Esența de *cracking*, producându-se mai ieftin, căci se extrage în cea mai mare parte din produse mai puțin costisitoare, face esenței directe o concurență care are o repercusiune sensibilă asupra prețului petrolului brut. Singură intervenția păcurii ca material pentru *cracking* e suficientă pentru a explica criza de supraproducție de care a suferit în mod atât de ruinosă industria petroliferă în ultimii ani (1927). Fără ea, producția petrolului brut și prin urmare aceea a esenței rezultând din distilarea directă, ar fi fost de-a-dreptul insuficiente, și se poate afirma că în locul unei crize de supraproducție am fi avut o mult mai gravă criză de insuficiență a petrolului.

Cu toate cele de mai sus, au mai rămas încă fracțiuni dela distilarea petrolului pentru cari nu s'a găsit o utilizare industrială. În vederea acestora, sunt întreprinse numeroase cercetări.

Cele spuse pînă aci, ne dau totuși o idee incompletă despre rolul economic și industrial al petrolului, deoarece rafinarea petrolului furnizează un număr de derivați cu mult superior aceloră despre cari vorbirăm. Lista completă a acestora ar putea fi rezumată în felul următor:

a) *Hidrocarburi gazoase*. Servește la încălzit, iluminat, fabricarea negrului de fum (pentru cerneală, tuș, pictură, etc.). sinteză chimică etc.

b) *Distilate ușoare*. 1. *Esență (benzină) ușoară*. Combustie în motoare, încălzit și luminat. Disolvări.

2. *Esență (benzină) grea și white spirit*. Curățire, pictură, fabricarea săpunului, carburant, înlocuirea terebentinei.

3. *Kerosen (lampant)*. Carburant pentru tractoare, luminat și încălzit, *cracking*.

c) *Distilate medii*. 1. Gas oil. Carburant pentru motoare Diesel; *cracking*.

2. Ulei absorbant. Recuperarea esenței și a benzenului.

d) *Distilate grele*. 1. Ulei de uns. Diferite întrebuințări industriale, după densitate și proprietăți.

2. Smoală. Uns.

3. Vaselină. Medicină, farmacie, parfumerie, fabricarea unsoarelor industriale, impregnarea lemnului, țesuturilor, etc., conservarea caucuciului și a suprafețelor metalice.

4. Parafină. Galvanoplastie, industrie textilă, fabricarea expozibilelor, luminărilor, cerii artificiale, materiilor izolatoare, impregnarea hîrtilor, cartoanelor, țesuturilor, etc.

5. Păcură. Încălzire industrială și domestică, *cracking*.

6. Bitumen de petrol. Isolatoare în electrotehnică, fabricarea cartoanelor bituminoase, pavaj.

7. Coks de petrol. Combustibil, fabricarea de electrode pentru cuptoarele metalurgice, de cărbuni pentru lampile cu arc, și de grafit artificial.

8. Utilizarea acizilor cari au servit la rafinarea derivaților petrolului, ca sursă pentru extragerea de produse chimice de mare valoare.

În afară de acestea, petrolul este o materie primă însemnată pentru fabricarea unui mare număr de compuși organici sintetici. Cîmpul astfel deschis cercetărilor chimice este nelimitat. Mulți compuși organici cari n'au încă decît o mică importanță industrială, pot fi produși prin sinteză plecînd dela petrol. Așa, se obține o mare cantitate de alcooli. Cîteva uzine din Statele Unite fabrică industrial alcoolii superiori plecînd dela gazul de *cracking*. Oxidarea petrolului poate da naștere unor substanțe cu importanță pentru industria chimică. Lucrările întreprinse asupra oxidării parafinei au arătat posibilitatea de a o transforma într'un amestec de acizi grași și de diferiți alți corpi oxigenați, alcooli, cetone, etc.

Compușii organici capabili de a fi obținuți prin sinteză plecînd dela petrol, pot fi rezumați precum urmează:

Derivați clorurați. Clorură de metil, clorură de etil, tetraclorură de carbon, clorofom, etc., utilizați îndeosebi ca medii refrigerente, disolvanți, anestezici și ca bază a altor sinteze chimice.

Alcooli. Alcool metilic, etilic, propilic, butilic, amilic, alcoolii superiori și alți alcooli, ca glicolii, utilizați ca disolvanți și pentru industria mătăsii artificiale.

Aldehyde. Aldehida formică, acetică, etc., întrebuințate mai cu seamă la fabricarea rășinilor sintetice, a denaturanților, antisepticilor, etc.

Esteri. Acetați: propilic, amilic și butilic, întrebuințați îndeosebi ca material prim pentru fabricarea lacului piroxilinic și pentru sinteza chimică.

Acizi grași. Acid formic, etc. Surogate alimentare, grăsimi, săpunuri, se pot fabrica sintetic plecînd dela petrol.

Cetone. Întrebuințate cu deosebire ca disolvanți. Stau la baza multor sinteze chimice.

Aromatice. Benzen, toluen, etc. Coloranți, zaharină, explosibile, antiseptice, parfumuri, etc. pot fi fabricați sintetic plecând de la petrol.

Industria chimică sintetică bazată pe derivații petrolului ca materie primă, prezintă posibilități cari egalează și poate depășese chiar, industria bazată pe utilizarea gudronului de huilă, atât în importanță, cât și în privința diversității produselor.

Importanța petrolului din punctul de vedere al vieții economice și industriale a națiunilor ar ajunge pentru a justifica rolul pe care l-a jucat petrolul de douăzeci de ani în politica internațională.

„Cine va avea petrolul, va stăpîni lumea“ — spunea Henry Berenger într'o notă diplomatică din 1919 către G. Clemenceau în ajunul conferinței franco-britanice de la Londra, asupra viitorului Europei orientale. — „Va stăpîni mările cu ajutorul uleiurilor grele, va stăpîni văzduhul cu ajutorul esențelor ușoare, continentele cu ajutorul gazolinei și petrolurilor lampante; va stăpîni, în fine, lumea prin puterea financiară legată de un material mai prețios, mai cuprinzător decât aurul însuși“.

Poporul care va fi stăpînul prețiosului combustibil, va vedea curgînd spre el miliardele celorlalte neamuri. Corăbiile națiunilor nu vor mai putea circula fără să recurgă la depozitele sale de petrol. El va crea o flotă comercială puternică și va deveni stăpînul comerțului oceanelor. Or, poporul care devine „le roulier des mers“, impune asupra celorlalte cărora le asigură transporturile, o taxă care face să abunde spre dînsul capitalurile. Industria nouă se creiază în jurul porturilor sale, băncile sale devin locul de aranjare a plăților internaționale. Piața ce regulează creditul se deplasează. Aceasta s'a întîmplat odată în secolul XVIII, cînd cu dezvoltarea marinei engleze ea trecu de la Amsterdam la Londra, și bărbații de staț englezi s'au putut întreba la un moment dat cu teamă, dacă nu cumva va avea să treacă oceanul pentru a se fixa la New-York.

Aceste considerații explică și lupta teribilă ce se dă pentru acapararea zăcămintelor de petrol. Căci „țara care va domina prin petrol, scrie Eliot Alves, șeful organizației „British Controlled Oilfields“ — întreprindere jumătate militară, jumătate particulară — aceea țară va comanda în același timp comerțul mondial. Armate, marine, bani și chiar populații întregi nu vor valora nimic în fața lipsei de petrol“.

Faptele nu întîrzie să arate exactitatea acestor cuvînte. În 1917 Statul major al armatelor aliate se declară incapabil să evite defecțiunea, dacă nu va fi amplu aprovizionat cu benzină, iar această împrejurare face pe Clemenceau să spună într'o notă adresată președintelui Wilson, că „dacă Alianții nu vor să piardă războiul, trebuie ca Franța combatantă, în ora supremă a loviturii germane, să aibă esență de petrol, tot atât de necesară ca și singele în bătăliile de mîine“.

Cît despre nemți, aceștia se văd obligați să întreprindă cucerirea terenurilor petrolifere ale Europei orientale, pentru a se aproviziona. Infrîngerea armatelor lor nu devine definitivă decît atunci cînd ei pierd, în 1918, controlul acestor terenuri.

Dacă războiul din 1914—1918 este acela care deschide definitiv ochii marilor puteri mondiale asupra necesității de a elabora și de a urmări realizarea unui plan politic în petrol, trebuie să notăm totuși că deja înainte de 1914, două din aceste mari puteri au întrezărit importanța imensă a rolului pe care petrolul trebuia să-l joace din diferitele puncte de vedere indicate mai sus.

Pe cîtă-vreme industria petroliferă americană era pusă sub controlul unic al unui trust cărui guvernul Statelor Unite îi refuza orice sprijin, ba chiar îl ataca violent, în timp ce alte țări, ca Franța și Italia păreau că se desinteresează complet de tot ce privea industria petrolului și de posibilitatea de a-și asigura controlul zăcămintelor petrolifere capabile de a le face independente de petroliștii străini, în acest timp Anglia și Germania lucrau activ pentru a-și crea o industrie petroliferă națională.

Astfel, Guvernul englez favorizează prin asocierea sa cu grupul exploatorului d'Arcy, dezvoltarea trustului Anglo-Persian Oil Co., ale cărui zăcămintele de petrol în Persia trebuiau să asigure flotei britanice de război o aprovizionare îndestulătoare cu combustibil lichid. Apoi, sprijinește și alte grupuri, ca Shell Transport and Trading Co, și societatea S. Pearson and Son, cu ajutorul cărora Marea Britanie își întinde controlul asupra unor numeroase zone petrolifere în Mexico, Indii și în alte țări. În fine, tratează cu Guvernul turc pentru a-și asigura cu toate eforturile germane, controlul întregii regiuni din Mesopotamia.

În Germania cîteva mari societăți, printre cari se găseau Deutsche Erdöl A.-G. și Deutsche Petroleum A.-G., se sforțau să obțină controlul petrolurilor din Galiția, România și chiar din Caucaz. În ajunul izbucnirii marelui război parveniseră aproape la exercitarea controlului vizat. — Cu sprijinul diplomației germane, alte grupuri lucrau în alte regiuni. Astfel, lupta pentru controlul zăcămintelor mondiale se manifesta deja, activînd în Turcia, unde rivalitatea dintre Anglia și Germania reprezentată prin Deutsche Bank, avu ca rezultat crearea în comun a societății Turkish Petroleum Co.

Este desigur interesant să nu trecem prea ușor peste luptele cari s'au dat încă de la începutul exploatărilor raționale, pentru acapararea pe cît posibil exclusivă a terenurilor petrolifere și a desfacerii acestui prețios combustibil.

Statistica exploatărilor petrolifere ne arată că prima țară care figurează ca producătoare de petrol este România veche, e drept cu o cotă foarte mică. În cel mai scurt timp Statele Unite ale Americii ajung să ocupe primul loc în producția mondială de petrol. Puțin după aceea îl pierd și cîteva ani primul plan îl ocupă Rusia, care apoi decade iarăși, fără a se mai ridica vre-odată.

La început, atât în țară cît și în Statele-Unite, exploatarea se făcea de micii proprietari ai terenurilor de petrol sau de Societăți, răspîndite peste tot în noul continent. Aceasta din cauză că exploatării de petrol se fac relativ ușor acolo unde zăcămintele petrolifere sunt evidente. În această împrejurare rezidă iarăși o bună parte din superioritatea pe care a cîștigat-o petrolul asupra cărbunelui de pămînt. Căci pe cîte-vreme forajul unui puț de petrol și stabilirea cîtorva instalațiuni rudimentare costau înainte de război cîteva sute de mii de lei, întinsele lucrări subterane pe cari le antrenează punerea în valoare a unei exploatări de cărbuni costau totdeauna mai multe milioane. Dar, cînd este vorba de exploatarea în mare a petrolului, de a executa lucrări în vederea descoperirii de noi terenuri petrolifere, de a întemeia rafinerii și de a transporta petrolul, greutatea creșterii considerabile întrec puterea de rezistență financiară a unui singur capitalist. Din aceste cauze industria petroliferă a încăput încă de acum șasezeci de ani pe mîna unor tovărășii puternice de capitaliști, cari au întemeiat faimoasele „trusturi“. Astăzi, peste tot industria petroliferă este în mîna marilor bănci, a concernelor și mai cu seamă a cîtorva trusturi formidabile.

C. Drăgulescu

(Va urma)

Problema artelor plastice în Ardeal

Ministerul instrucțiunii proiectează o serie de legi și regulamente menite să reformeze toată viața artistică din România, fapt care denotă necesitatea unui program (de guvernământ) unitar în interesul normalizării mișcării artistice în muzică, teatru și artele plastice pentru exploatarea mai rațională a forțelor și producțiilor de artă și pentru reglementarea unei pulsații artistice sănătoase. Asemenea program exista și în trecut, dar exista într-o măsură prea rudimentară, care de multă vreme nu mai corespundea cerințelor și necesităților țării noastre. Ridicat deci pe planul actualității, pe noi pictorii ne interesează direct numai problema artelor plastice, care trece printr-o criză cronică în special în Ardeal. Pentru lămurirea problemei să aruncăm o privire în trecut să examinăm prezentul și să ne fixăm de pe acum o linie de conduită pentru viitor.

Rezolvirea problemei este fără îndoială de iminentă actualitate pentru întreaga mișcare plastică din țară. Dacă totuși insistăm asupra ei mai ales în relații ardelenesti, ne va justifica faptul că acest colț de țară nu are o tradiție artistică românească la fel cu vechiul Regat. Artă românească abia acum începe să se infiripeze în Ardeal și de aceea îi datorim o atențiune și un interes deosebit.

Este imposibil să ne închipuim o viață artistică sănătoasă și rodnică fără un program încheiat, fără o corespondență intimă și activă între producător și consumator. Niciodată în decursul veacurilor artă plastică n'a prosperat fără colaborarea publicului iubitor de artă și de frumos, fără concursul oamenilor statului întotdeauna protector și încurajator al artelor frumoase. În toate timpurile raportul între producția și consumația artistică a fost reglementat de către o concepție estetică a timpului sprijinită pe însuși faptul că artistul nu lucrează pentru sine, ci pentru colectiv.

tate, rolul lui fiind să reflecteze epoca sa. Orice epocă își produce artiștii săi și cu cât gustul epocii este mai pretențios, cu atât producția artistică va fi mai selectă. Astfel stimulată, producția se va desfășura în ritmul normal al unei emulări sănătoase între artiști, asigurând o evoluție firească și complexă, dezvoltând gustul și rafinând critica.

În acest sens însă în Ardealul românesc de azi abia se poate vorbi de viață plastică. Nu putem vorbi tocmai pentru motivul că aceste condiții nu există sau există doar în mod cu totul rudimentar. Viața artistico-socială în Ardeal abia stă la punctul inițial. Dar condiții prielnice n'au existat nici înainte de război. Luptele și sforțările pentru câștigarea drepturilor politice absorbau toate forțele intelectuale de pe vremile acelea în dauna preocupărilor pentru cultul frumosului, uitate pe planuri secundare. Ne existând interes deosebit pentru artele frumoase și deci neavând nici un stimulent, puținii pictori cari se devotau artei, tindeau spre centre mari, unii stabilindu-se la Budapesta, iar alții temându-și caracterul românesc, trecând frontiera, încercau să-și facă un nume în capitala Țării Românești. Generația intelectuală de dinainte de război, afară de pictorul Schmigelschi, nu număra printre rândurile ei nici un artist mai de seamă stabilit în Ardeal.

Față de generația românească astfel vitregită de împrejurări, o adevărată viață organică găsim la colonia pictorilor unguri din Baia-Mare. Mari și frumoase amintiri, când scotocești printre paginile plastice maghiare din Ardeal. O adevărată organizație, care dela 1906 încooace devine, pentru multă vreme, sursa unei mișcări istorice pentru plastica maghiară. Față de ce a fost odată Baia-Mare de astăzi este numai trecut și amintire. Acea convingere artistică care i-a dat naștere este a trecutului. Reformismul pragmatic de odinioară a devenit academism schematic. Natura-

lismul, plein-airismul, acea profundă dragoste a naturii care se înalță din lumea unui Bastien-Lepage nu mai sunt problemele timpului de azi. Scopurile de odinioară care însemnau glorie și apogeu, astăzi sunt virtuți erepusculare, virtuțile decadentei. Baia-Mare și-a ajuns scopul și prin aceasta ciclul evoluției ei s'a încheiat cu un Hollóssy, un Ferenczy, un Réti, un Thorma, un Ivány-Gruenwald, un Ziffer. Printre multiplele cauze cari au contribuit la declinul curentului din Baia-Mare este și faptul că colonia nu și-a asigurat o sucerescență capabilă de evoluție cu scopuri și perspective noi, perspective cari ar putea să însemneze noi valori în problematica plastice moderne. Ea și-a pierdut astfel supremația asupra destinelor plastice maghiare din Ardeal, în bilanțul actualității. În zilele noastre Thorma, Mikola și Krizsán rămân singurele figuri mai reprezentative ale vechiului curent. Artiștii maghiari dându-și seama de această realitate, se constituiesc într-o nouă societate, botezată în memoria portretistului său de odinioară, „Barabás Miklós”. Aproape toate forțele tinerei plastice maghiare le vedem înregimentate în această societate care cu ocazia primei expoziții, aranjate de curând la Cluj, ne-a dat prilejul să ne convingem de talentul pictorilor Emerik Nagy, Alexandru Szolnay, Adalbert Varga, și a sculptorului Ferdinand Galas.

Am încercat să schițez în linii largi situația plastice ardelenice de dinainte de război. Să vedem acum ce am făcut noi Românii, dela unire încooace. Plecând dela ideea recrutării profesorilor de desen pentru învățământul secundar și animat de dorința de a completa viața culturală românească din Ardeal, alături de Operă, Conservator de muzică, Universitate etc., Ministerul artelor înființează în anul 1926 o școală de arte-frumoase sub conducerea pictorului Alexandru Popp, subvenționându-o cu suma de 1.000.000 lei și punân-

du-i în vedere grabnica statificare. Abia înființată, această școală produce rezultate rapide și îmbucurătoare. Atât expozițiile particulare ale profesorilor, cât și expozițiile de sfârșit de an ale elevilor școlii, precum și înafară de școală expozițiile unor tineri, reveniți decurând din străinătate și atrași de frumusețile naturii ardelen. Această școală luptă pentru întronarea gustului și stimularea interesului pentru frumos în concertul preocupărilor spirituale. Ar fi momentul suprem deci ca statificarea anunțată să devie fapt, fiindcă unde există deja o școală de arte frumoase ca cea din Cluj, acolo sunt date toate posibilitățile și pentru alte organizații artistice.

Dar și aici o concepție eronată împiedică realizarea, căci școala abea acum a obținut dreptul de publicitate. Se invocă motivul că prin crearea unui proletariat artistic o supraproducție ar amenința dezvoltarea vieții artistice românești. Acest proletariat însă nu ar exista dacă s'ar reglementa prin lege comerțul operelor de artă și importul mărfurilor, așa zise artistice. Comerțul artistic este în mâna samsarilor, iar la importul mărfurilor artistice nu se ține cont de interesul artei românești. Iugoslavia a rezolvat încă de acum câțiva ani această problemă, încadrând în legea vamală protecția produsului artistic autohton. Dar pentru ca să nu fim greșit înțelegși, protecțiunea produselor artistice românești nu ar însemna nicidecum prohibirea intrării operelor artiștilor străini în țară. Departe de artiștii români gândul de a împiedeca libera circulație a produselor intelectuale, bucurându-se chiar de a vedea pe cutare sau cutare mare artist din străinătate expunând la București, Cluj, sau Iași, dar tot atunci așteaptă pe drept să nu fie nesocotită dragostea lor de muncă înstită favorizând niște samsari tot atât de străini de artă, ca și de neam. Odată reglementat importul pânzelor și protegiuită arta autohtonă, comercianții de tablouri vor fi siliți să-și procure marfa lor dela pictorii din țară, lucrări desigur mai valoroase, a căror autenticitate va putea fi controlată mai ușor, decât a fabricatelor dela Viena și Budapesta. De aceeași părere sunt și pictorii maghiari din Ardeal, cari încă simt urmările concurenței neleale. Dar pe lângă aceste neajunsuri sunt încă și altele: ne lipsește o critică sănătoasă care să contribuie, alături de artiștii expozanți la dezvoltarea gustului, la ierarhizarea valorilor, asigurând o viață normală de un gust artistic elevat, înălțurând diletanțismul atât de răspândit în Ardeal. Ar mai fi apoi nevoie și de localuri de expoziție.

Vechiul Regat primează și în această

privință. La București trei saloane anuale oferă ospitalitate tuturor artiștilor din țară. Aranjarea expozițiilor personale pentru un artist ardelen la București este cu toate acestea aproape iluzorie, întrucât cheltuielile de deplasare și cheltuielile expoziției se ridică la sume așa de considerabile, încât oricare pictor ardelen, chiar dacă dispune de aceste sume căutând soluții practice preferă să le cheltuiască într'un voiaj de studii în străinătate.

Vorbeam de lipsa criticii autorizate, dar alături de critică menirea muzeelor ar fi ca pe lângă colecționarea celor mai reușite producții artistice, prezentând ca rezultat capacitatea artei românești din trecut și prezent și selecționarea valorilor artistice să cultive și gustul public. Cele câteva pinacotece municipale pe cari le avem în Ardeal, organizate încă sub imperiul maghiar, la zece ani după unire ignorează cu desăvârșire opera artiștilor români. Muzele din Tg.-Mureș, Arad și Timișoara, ca fiind cele mai frumoase și cele mai bogate din Ardeal, cu excepția operelor câtorva pictori români auzițiionate după război fără nici un criteriu artistic, posed numai opere de ale pictorilor maghiari. Alături de Munkácsy, Paál László, Réti, Feszti, Lotz, etc., etc. s'ar cuveni să vedem și pânzele lui Grigorescu, Andreescu, Luchian sau din generația nouă pe Teodorescu-Sion, Resu, Palladi Tonița, Bunescu, Pătrașcu, Steriady, Pacurea, Medrea, Han, Jalea, etc., etc. ne mai vorbind de generația celor tineri, a lui Ghiță, Jorgulescu, Papatriandafil împreună cu operele reprezentanților artelor plastice din Ardeal. În privința aceasta dania Dlui Virgil Cioflec făcută Universității din Cluj este de o neprețuită valoare național-culturală. Aceste neajunsuri nu se pot atribui numai lipsei de fonduri, căci municipiile prevăd în bugetul lor sume modeste sau mai puțin modeste pentru înzestrarea muzeelor. În lipsa criteriilor și priceperii pentru procurarea operelor de artă cedarea acestor atribuțiuni în seama unor specialiști e imperios necesară. O soluțiune practică ar fi cumpărarea tablourilor dela saloanele oficiale, Consiliile municipale adresându-se direct juriilor Salonului pentru recomandarea operelor destinate să figureze în secțiile românești ale numitelor muzee, juriul răspunzând moralmente pentru valoarea lucrărilor recomandate. Astfel s'ar încuraja arta adevărată, s'ar selecționa lucrările de valoare și s'ar da o îndrumare sănătoasă gustului public.

Aceiaș nepricepere o constatăm și la încredințarea lucrărilor pentru monumentele publice. Afară de monumentul equestru a lui Matei Corvinul de Fadrus, aproape că nu există statue pu-

blică de valoare artistică în Ardeal cu toate că dela război încoace s'au inaugurat vre-o câteva, pentru cari s'au cheltuit sume considerabile. Desigur că artiștii nu poartă vina, căci în majoritatea cazurilor comisiunile de inițiativă pentru ridicarea monumentelor publice a marilor figuri naționale vom găsi pe toți șefii autorităților locale, lipsind cu desăvârșire artiștii specialiști, criticii de artă și estetii. Constituite apoi în juriu, comitebele însărcinează pe acel concurent cu executarea lucrării a cărui machetă prezintă cea mai înrudită afinitate cu gustul comitetului improvizat în juriu estetic. Ceea ce este și foarte firesc. O lege ar putea deslega și această problemă, impunând un juriu de specialiști la orice comandă care depășește o sumă oarecare, îndată ce este vorba de prestigiul cultural și artistic al națiunii. Aceiaș lege ar putea să impună oarecari condiții și la pictarea bisericilor încredințate în cele mai multe cazuri gustului unor pictori de firme.

Am încercat să conturez în linii largi neajunsurile vieții artistice din Ardeal și principalele probleme cari așteaptă o grabnică rezolvire.

Să nu se creadă însă, că prin suprimarea școlilor de artă, tinzând la reducerea numerică a artiștilor, problemele se vor rezolvi dela sine. Căci a vedea primejdia în supraproducția artistică sau într'un proletariat artistic, atunci, când pinacotecele noastre ignorează cu desăvârșire opera artiștilor români, când majoritatea profesorilor de desen din învățământul secundar nu-și au calificația cuvenită de specialitate, când bisericile noastre sunt pictate de către zugravi de firme, când muzele din Ardeal sunt administrate de către funcționari nespecialiști, când marile noastre instituții grafice angajează artiști din străinătate pentru satisfacerea cerințelor grafice ale Țării, când industria cărții românești ignorează „opera ilustrată“, când abea avem afișe desemnate de către artiști din Țară, când tablourile se importă cu vagoanele din străinătate și a refuza pe acest motiv orice sprijin tinerei arte plastice românești din Ardeal, desființând școli de arte-frumoase în loc de a le da tot concursul, înseamnă să fim de rea credință, sau cel puțin necunosători în materie, amenințând echilibrul cultural la care trebuie să tindem.

Aurel Ciupe.

R Ă S V R Ă T I R E *

„Potăi întinse pe sofale
Incheagă visuri de mărire;
Li-e luxul presărat în cale
Și viu desfrăul în simțire.
Cu suflet negru, rău, de câine,
Se gudură și'n urmă mușcă;
Când nu le dă opinca pâine,
O 'ngăuresc cu colți de pușcă.
In sate, trupuri istovite
Tânjesc ca vitele la plug;
Pier brațele din greu trudite,
Grumajii 'ncovoiați de jug.
Alți frați sfârșesc lângă cuptoare
Al negrelor ciocane cor,
Și de se uită către soare
Și-l văd ei roșu, ochiul lor
Păstrând scânteia nesfârșit,
Atuncia lupii, pentru-a stinge —
Căci ei se tem și de-un chibrit —
Scânteia, o stropesc cu sânge.
O mască li-e surăsu 'n față,
Minciuna, țoală de cuvânt;
Belșugul însă îi răsfață
Și truda noastră lor li-e cânt.
Am îndurat destul de-un veac
Și greul pumn și mult desfrău;
Acum, să le venim de hac,
Să punem smeilor un frâu,
De vii să-i ardem ca pe pește,
Să piară puii de năpărcă,
Să-i sugrumăm ca într'un clește,
Să nimicim hidoasa hârcă!
Ca între noi deosebire
De rang, de astăzi, să se curme;
Să fim cu toți de-aceeaș fire,
Cum sunt acasă voastre turme.
Deci buzna'n casa de cleștar,
Să dărămăm tot ce găsim;
Lovească brațul ca un par,
Stăpâni noi singuri să ne fim.
Nimica stavilă nu fie.
Aprindeți raftu 'ntreg de legi;
Drept pravilă, pornirea vie
Să își arate ce s'alegi.

Tot ce-i al lor ni se cuvine,
Părinții noștri l-au durat;
Cu toții haideți după mine:
Un drept al nost' a fost furat”.

* * *

Dar când pătrunse în palat,
Privirea-i cade pe-un perete:
Pe-o pânză 'n hora dintr'un sat
Se prind senin flăcăi și fete;
Pe alta, râde-o ciobăniță;
Sburdând, pasc iceda niște oi;
Colo-i un puț și o fetiță
Și mai departe-un car cu boi.
Incep aievea pentru el
Să prindă toate 'ncet ființă;
Adânc, în spirituri rebel,
Alt gând îi e cu neputință.
In fața lor stă 'n loc o clipă;
Iar clipa în trecut îl duce,
Și simte, 'ncet, cum o aripă
Dintr'o gândire îi aduce
Al sufletului înțeles
Desprins din roiu de fapte bune;
Și către cei ce-și dădeau ghes
Intinde brațele și spune:
„Oprîți-vă! Nu numai voi
Durat-ați. Căci a lor căldură,
Din suflet smulsă pentru noi,
Creat-a arta și-o culturală
Din neguroase vremi străvechi
Ni's călăuză la tot pasul;
Și li's simțirile perechi
Când spre-adevăr și'nălță glasul.
In lene, lux și in plăceri
Doar trupul lor plăpând rămâne;
Adâncul zilelor de ieri
Il plămădește 'n crez de mâne
Truditul gând cutezător.
Privirea lăncedă, măreață
Trăește pentr'un singur dor:
Să dea frumosului vieață”.

G. Retezeanu.

* Din volumul de versuri ce va apărea în curând.

BULETIN BIBLIOGRAFIC VI.

Publicat de **Ion Mușlea**
Bibliotecar la Biblioteca Universității din Cluj.

STATISTICĂ. ECONOMIE POLITICĂ.
LEGISLAȚIE. DREPT. POLITICĂ.

- Aranjament** între Regatul României și Republica cehoslovacă relativ la relațiile veterinare. Buc. 1930. Impr. Centrală. 4° 1 f. 23 p. 1 f. (Ministerul de Externe) (1344—1930)
- Cerban, Alex.** Recunoașterea copiilor naturali. Buc. 1930. Edit. „Curierul Jud.” 8° 12 p. (1166—1930) Lei 20.—
- Ciochina, Florin.** Contenciosul de anulațiune în sistemul legislativ român comparativ cu cel francez. (Lucrare adnotată cu jurisprudența la zi.) Buc. [1930]. Tip. „Oltenia”. 8° 99 p. (1422—1930)
- Codul administrativ** adnotat [de] Paul **Negulescu**, Romul **Boilă**, Gh. **Alexianu**. Buc. 1930. Tip. „Vremea”. 8° X p. 3 f. 880, XVI, XV p. (Biblioteca Institutului de științe administrative No. 26) (1346—1930)
- Codul de procedură penală** (art. 1—246). Adnotat cu întreaga jurisprudență română la zi de Const. G. **Rătescu** și N. **Pavelescu**. Buc. 1930. Tip. „Văcărești”. 4° 1 f. 696 p. (1504—1930) Lei 500.—
- Codul penal** adnotat [de] Mihail I. **Paapdopolu**. Cu o prefață de Const. G. **Rătescu**. Buc. 1930. Edit. Națională. /Tip. Române Unite/. 4° 4 f. 504 p. 1 f. (1326—1930) Lei 480.—
- Creangă, G. D.** Din rănilor economiei noastre naționale. Un apel. Conferință. Buc. 1930. Tip. „Lupta”. 8° 16 p. (1317—1930)
- Dobre, Alex.** Organizarea producției în vederea războiului (agricolă-industrială). Buc. [1930]. Tip. Școalelor militare de geniu. 8° 128 p. (1300—1930)
- Gane, Alexandru N.** Din activitatea consiliului legislativ. Discurs. Buc. 1930. Tip. „Văcărești”. 8° 28 p. (1502—1930)
- Iordăchescu, V. Th.** Cercetări în domeniul constituțional economic și financiar. Studiu istoric și de legislație comparată. Buc. 1930. Tip. „Văcărești”. 8° 60 p. 1 f. (1503—1930)
- Manoilescu, M.** La situation économique de la Roumanie en 1929. Rapport de — adressé a M. Georges Theunis. Buc. [1929]. /„Tiparul Rom.”/ 8° 1 f. 36 p. (1246—1930)
- Manoilescu, Mihail.** La trêve douanière. Réponse adressée à M. Georges Theunis par —. Buc. /1930. „Tiparul Rom.”/ 8° 10 p. 1 f. (1245—1930)
- Mironescu, George G.** Rezultatele conferinței dela Haga pentru România. (Problema reparațiilor germane și orientale). Expunere făcută înaintea Camerei și Senatului. Buc. 1930. Tip. Rom. Unite. 8° 52 p. (1323—1930)
- Mironesco, G. G.** La politique de la paix. Conférence. Buc. 1929. Typ. Roumaines Unies. 8° 22 p. (1267—1930)
- Naționalismul economic și doctrina partidelor politice în România.** Rezultatele politicii economice dela 1859 până la 1930. Buc. 1930. Impr. Independența. 8° 94 p. (1380—1930)
- Niculescu, Al.** Impunerea pe venit a societăților anonime. Buc. 1929. „Tiparul Rom.” 8° 42 p. 1 f. 4 tab. (1150—11930) Lei 60.—
- Riconte, Toma.** Mișcarea sindicală. Sindicalismul reformist. Sindicalismul revoluționar. Buc. 1930. Edit. „Curierul Jud.” 8° 191 p. (1159—1930) Lei 140.—

- Rusiecki, E.** Problema registrului de comerț. Considerațiuni asupra introducerii sale în România. Buc. [1930]. „Tiparul Rom.” 8° 60 p. 1 f. (Uniunea Camerelor de comerț și de industrie.) (1152—1930)
- Tărtășescu, Dinu C.** Contribuțiuni la studiul efectelor aneiuni. Naționalitatea. Pitești, 1930. Tip. „Transilvania”. 8° 248 p. (1420—1930) Lei 125.—
- Trancu-Iași, Gr. [și] George Stroe.** Aspecte comerciale. Comerțul românesc și comerțul internațional în 1928—1929. Buc. 1930. Tip. Ion. C. Văcărescu. 8° 49 p., 1 f. (Asociația română pentru progresul social) (1357—1930)
- Zece ani de politică socială în România 1920—1930.** Buc. [1930]. Tip. „Eminescu”. 8° 278 p., 1 f. (Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor sociale) 1461—1930).

INVĂȚĂMÂNT. EDUCAȚIE.

- Bărbat, Virgil I.** „Recomandări” la universitate... Cluj, 1930. Tip. „Cartea Rom.” 8° 28 p. (1350—1930) Lei 35.—
- Bezdechi, Ștefan.** Sportul la Eleni. Cluj, [1930]. „Cartea Rom.” 8° 1 f. 223 p. (1348—1930) Lei 120.—
- Botez, Calypso.** La prolongation de la scolarité. Extrait du „Bulletin de l'Association Roumanie pour le progrès social. Buc. [1930]. 8° 12 p. (1262—1930)
- Decroly și Monchamp.** Inițiere în activitatea intelectuală și motrice prin jocuri educative pentru copii mici și neregulați. Tradus de Sevesta **Dumitriu**. Buc. [1929]. Cultura Rom. 8° 101 p., 1 f. (867—1930) Lei 40.—
- Enescu-Bughea, C.** Învățătorul în slujba binelui obștească. Cu o prefață de D. V. **Țoni**. Buc. 1930. „Cartea Rom.” 8° 107 p., 2 f. (1562—1930)
- Modreanu, Petru A.** Familia și școala. Probleme de educație referitoare la creșterea și instruirea copiilor. Iași, 1930. Viața Rom. 8° 153 p., 1 f. (1524—1930) Lei 45.—
- Petre, Radu.** Problema interesului și metoda centrelor de interes. Pitești, 1930. Tip. „Artistica”. 8° 83 p., 2 f. (Din publicațiile „Institutului Pedagogic Român”) (1608—1930) Lei 45.—
- Petrescu, I. C.** Școala și viața. Buc. [1930]. Edit. Casei Școalelor /Tip. Ion C. Văcărescu/. 8° 80 p., 1 f. (1360—1930)
- Programa analitică a învățământului primar.** (1925). Cluj, 1930. Tip. Învățătorilor. 8° 110 p. (1304—1930)
- Roșca, Alexandru.** Măsurarea inteligenței și debilitatea mentală. Cluj, 1930. „Cartea Rom.” 8° XV, 190 p. (Studii și cercetări psihologice No. 5). (1352—1930) Lei 140.—

AGRICULTURĂ. ZOOTEHNIE.

- Cipăianu, G.** Organizarea și încurajarea agriculturii în vederea sporirii producției. Buc. 1930. Impr. „Independența. 8° 23 p. (Cercul de studii al Partidului național-liberal.) (1376—1930)
- Ciulei, Alex. I.** Ceva despre cultura grâului și cum se poate căpăta o producțiune mai mare de grâu la hectar. Fălticeni, 1929. Tip. I. Bendit. 8° 24 p. (Camera de Agricultură Fălticeni. Biblioteca pentru propagandă culturală No. 2). (1034—1930)
- Ciulei, Const. I.** Instituții și organizații agricole poloneze. Camera de agricultură polono-română. Câmpina, [1929]. Tip. M. S. Gheorghiu. 8° 29 p. (Biblioteca Asociației culturale agricole No. 3). (1041—1930) Lei 10.—

- Cornățeanu, N. D.** Reforma agrară și gospodăria noastră agricolă. Buc. 1930. „Cartea Rom.” 8° 277 p. (1549—1930)
- Georgescu-Gruian, L.** Cultura prunului. Cunoașterea dușmanilor lui, precum și mijloacele de combaterea lor. Târgu-Jiu, 1929. Tip. Năcu D. Milosescu. 8° 53 p. (1154—1930)
- Mesch, Viktor.** Berea, finanțele statului, agricultura. Viticultura și chestiunea alcoolului în România. Studiu social-economic. Sibiu, [1930]. Tip. Krafft & Drotleff. 8° 28 p. (1465—1930)
- Moga, Vasile S.** Creșterea gândacilor de mătase. Ediția IV revăzută. Buc. 1930. Edit. „Cartea Rom.” 8° 18 p. (1188—1930) Lei 9.—
- Moga, Vasile S.** Cultura pomilor roditori. Ediția IX-a revăzută. Buc. 1930. Edit. „Cartea Rom.” 8° 100 p. (Biblioteca Cultivatorului Român). (1189—1930) Lei 42.—
- Nasta, A.** Agricultura noastră față de criza agricolă mondială. Buc. 1930. Impr. „Independența”. 8° 24 p. (Cercul de studii al Partidului național-liberal). (1378—1930)
- Rădulescu, Dobre.** Prunul. Varietăți, cultura, insecte, boale și industrializarea prunelor. Buc. 1929. „Cartea Rom.” 8° 72 p., 14 planșe. 2 f. 2 tab. (1306—1930)
- Șerban, Mihael.** Criza generală agricolă și situația agrară în România. Discurs. Buc. 1930. Impr. Centrală. 8° 64 p. (1440—1930)

LITERATURĂ. ISTORIE LITERARĂ.

- Breckner, Richard.** Dämonische Liebe. Phantastisches Bühnenspiel in elf Bildern. Hermannstadt, 1929. Krafft & Drotleff. 8° 137 p. (1235—1929)
- Bucuța, Emanoil.** Maica Domnului dela mare. Buc. 1930. „Cartea Rom.” 8° 203 p. (Colecția „Gândirea”) (1560—1930) Lei 90.—
- Bulandra, Lilly.** Actorul și arta lui. Cu o prefață de N. Davidescu. Buc. 1929. /Tip. „Lupta”/. 8° 165 p., 3 f. 5 planșe. (1328—1930) Lei 60.—
- Caragiale, I. L.** Opere. I. Nuvele și schițe. Ediție îngrijită de Paul Zarifopol. Cu 3 planșe afară din text. Buc. 1930. Editura „Cultura Naț.” 8° XLIV, 352 p. (1483—1930)
- Cireșu, Ion.** Cărțile păsărilor și animalelor. /Buc./, [1930]. /Edit. „Adeverul”/. 4° 18 f. (1421—1930)
- Codreanu, Mihai.** Turnul de fildeș. Buc. 1929 „Caretă Rom.” 8° 134 p. (1091—1930) Lei 60.—
- Decusară, Eugen C.** Trei fire de păr. Nuvele și schițe. Buc. 1930. Edit. „Curierul Jud.” 8° 204 p., 1 f. (1163—1930)
- Dessila, Octav.** Zvetlana. Roman. Cu o prefață de Octavian Goga. Buc. 1930 Edit. „Cartea Rom.” 8° 368 p. 1186—1930) Lei 120.—
- Domokos-Haraga Balázs.** Avram Iancu. Roman storic adaptat pentru film. Traducere din ungurește de Dimitrie Iovănel. Cluj. 1930. Tip. „Deutscher Bote”. 8° 468 p. (1298—1930) Lei 230.—
- Foti, Ghenadie.** Fiul care și-a pierdut mama. Moment tragic. Pittești, 1930. Tip. „Liga Poporului”. 8° 1 f., 19 p. (1361—1930) Lei 20.—
- Ghețu, Zoe.** Alfred Lord Tennyson. Omul și poetul. /Teză de doctorat — Cluj/. Buc. 1930. Tip. „Oltenia”. 8° 1 f., 215 p. 4 f. (1427—1930)
- Haneș, Petre V.** Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română. Ediția II-a. Buc. 1930. Edit. Casei Școalelor. /Tip. Rom. Unite/. 8° 184 p., 1 f. (1324—1930) Lei 40.—
- Maniu, Adrian.** Jupânul care făcea aur. Buc. 1930. „Cartea Rom.” 8° 148 p. (1557—1930)
- Minulescu, Ion.** Strofe pentru toată lumea. Buc. 1930. Edit. „Cultura Naț.”. 8° 106 p., 1 f. (1473—1930) Lei 80.—

- Pe Murăș și pe Târnave.** Flori înrouate. (Doine și strigături). Culese de Horia Teculescu. Sighișoara, 1929. Tip. M. Neagu. 8° 207 p. (1601—1930) Lei 100.—
- Philippide, Alexandru A.** Stânci fulgerate. Poeme. Buc. 1930. Edit. „Cultura Naț.” 8° 103 p. 4 f. (1471—1930) Lei 75.—
- Rares, George B.** Inelul fermecat. Povești. Buc. [1930]. Edit. Țicu I. Eșianu. 8° 200 p. (1332—1930) Lei 40.—
- Sadoveanu, Ion Marin.** Cântecce de rob. Poeme. Buc. 1930. Edit. „Cartea Rom.” 8° 101 p., 1 f. (Colecția „Gândirea”) (1185—1930)

ISTORIE. GEOGRAFIE. BIOGRAFII

- Bals, G.** Maica Domnului Indurătoare. O contribuție la studiul Maicei Domnului de tipul Eleusa în frescele bisericilor moldovenești din prima jumătate a veacului al XVI-lea. Buc. 1930. „Cartea Rom.” 4° 18 p., 1 f. 5 planșe (1559—1930)
- Bugarin, Vicențiu.** Călătoria lui Demidoff prin Banat. (Extras din Analele Banatului III, No. 4). Timișoara, 1930. Tip. „Union”. 8° 18 p., 1 f. (1322—1930)
- Cehoslovacia.** Anuarul Asociației româno-cehoslovacă „Abatele Zavoral”. Buc. 1930. Tip. „Oltenia”. 8° 1 f., 84 p., 1 f. (1426—1930)
- Dimiu, Radu.** Judecători și judecăți de altădată. Buc. 1929. Edt. „Curierul Jud.” 8° 60 p., 1 f. (1175—1930) Lei 40.—
- Documente** privitoare la Brăila. Vol. I. Colecție îngrijită de Gh. T. Marinescu. Cu o prefață de N. Iorga. Brăila, 1929. /Tip. „Lupta”, București/. 8° XVI, 80 p., 1 f. (1319—1930)
- Ghica, Iancu.** Corespondența generalului — 2 Aprilie 1877—8 Aprilie 1878. Publicată cu o introducere și note de R. Rosetti. Buc. 1930. „Cartea Rom.” 8° 210 p., 1 f. 2 planșe (Așezământul cultural Ion C. Brătianu XII) 1558—1930)
- Ionescu-Pășcanu, C.** Tehnologia picturii. Planșe și tablouri explicative. Cu o prefață de G. G. Longinescu. /Buc. 1930. Tip. „Lupta”/. 8° 52 p., 1 f. (1334—1930) Lei 100.—
- Istoricul** serviciului sanitar al municipiului București în lumina documentelor, dela începutul secolului al XVIII-lea, până în zilele noastre. Buc. 1930. Cultura Naț. 8° 81 p. (1481—1930)
- Konijnenburg, E.** van. Le Danube et ses affluents. Buc. 1930. Typ. Roumaines Unies. 8° 68 p., 1 f. (Ministerul Agriculturii și Domeniilor) (1449—1930)
- Moșoiu, Ioan.** Branul și Cetatea Branului. Monografie istorică geografică-pictorească-descriptivă. Introducere de Simion Mehedinți. Buc. 1930. Editura Asoc. Turing-Clubul României. /„Cartea Rom.”/. 8° 125 p., 1 f. (1533—1930) Lei 100.—
- Negulescu, Ștefan.** Omagiu lui — din partea celor tineri și bătrâni cari l-au apreciat și iubit. Buc. 1930. Socec & Co. 8° 224 p. (1521—1930)
- Papahagi, Tache.** Originea Muloviștenilor și Gopeșenilor în lumina unor texte. Extras din „Grai și Suflet”. Buc. 1930. [Socec & Co.] 8° 64 p. (1520—1930)
- Pavel, Const.** Miron Pompiliu (1847—1897). Viața și opera lui. Pagini din trecutul cultural al Bihării. Beiuș, 1930. Tip. „Doina”. 8° 172 p., 1 f. (1584—1930)
- Recueil de documents** concernant l'histoire des pays roumains. Tirés des archives de France XVI-e et XVII-e siècles par I. Hudiță. Iași, /1929/. Edit. Viața Rom. 8° 1 f. 316 p. (1264—1930).
- Saint-Aulaire, Contele de.** Cuvinte franco-române. Cuvântări și articole adunate și publicate de un comitet. Buc. 1930. Socec & Co. 8° 124 p., 1 planșe (1519—1930)

OPERA

De incheierea stagiunii

Stagiunea anului acestuia a fost împinsă, cu eforturi eroice, până la sfârșitul lui Iunie. Expresia pare exagerată pentru cei ce nu cunosc împrejurările din Cluj. A continua însă cu spectacole după biruința definitivă a primăverii, într'un oraș în care și'n cursul iernii sălile pline sunt o raritate, înseamnă a face eforturi într'adevăr excepționale.

Asemenea eforturi Opera Națională a Clujului n'a făcut însă numai la sfârșitul stagiunii. Dela întemeierea ei instituția aceasta a luptat neîntrerupt cu greutăți uriașe. Iar dacă astăzi mai există faptul se datorește entuziasmului câtorva devotați slujitori ai ei. Chiar dacă publicul n'o vizitează astăzi atât de des ca în cei dintâi ani de existență, el o iubește și s'ar opune energie la o eventuală desființare a ei. Opera Română este una din instituțiile din cari Clujul își face un titlu de mândrie. Viitorul istoriograf al biruinții culturii românești în Ardealul deșăurit va acorda scenei noastre muzicale o importanță cu mult mai mare, decât îi dăm astăzi, coștă și de actualitate.

Eforturi atât de laudabile și de efective pentru ridicarea prestigiului Operei clujene, ca'n ultimele două stagiuni, doar în primii ei ani de existență dacă s'au făcut. Am repetat de atâtea ori elogiile noastre actualului director general dlui Const. Pavel, dar o facem aceasta pentru că ne dăm seama cât de arareori se învrednicește provincia de artiști și organizatori de talia dsale. Vrem ca personalitatea lui să ajungă să fie prețuită după imensa ei valoare de toți viitorii stăpânitori ai destinului Operei noastre și să lase și să ajute pe acest devotat slujitor al ei să-și desăvârșească opera.

Pentru că oricât de numeroase și de laudabile ar fi fost eforturile făcute de dl Pavel în cursul celor două stagiuni, de când se găsește în fruntea Operei, munca dsale e abia la început. În stagiunea din anul trecut și îndeosebi în stagiunea anului acesta dsa a dat instituției o directivă sigură și o țintă artistică înaltă. A tras, cu mână pricepută și conștientă cadrele pentru umplerea cărora vor fi necesare încă străduințele neîntrerupte a numeroase stagiuni.

Ca directivă noul director a făcut o mai largă adaptare a repertoriului la necesitățile locale. Dsa a înțeles, mai bine decât toți predecesorii dsale, că la Cluj Opera are cu totul altă menire decât la București. Deaceia a dat mai

multă greutate factorului educativ. Repertoriul a fost îmbogățit cu piese din toate categoriile. În concepția aceeași largă a putut intra și opereta. Toate clasele sociale sunt atrase astfel spre desfășurările instituției noastre naționale. Munca e grea și anevoioasă, dar rezultatele nu vor întârzia să se arate. Cu un astfel de repertoriu și cu spectacole cu prețuri populare, pentru muncitorime și școlărimă, Clujul își va avea peste câțiva ani publicul său iubitor de muzică aleasă, căruia i se vor putea da și bucăți mai grele.

Dacă repertoriul a fost lărgit, nivelul artistic nu a fost prin nimic scăzut. Dimpotrivă, se poate afirma că ținuta e cu mult mai artistică astăzi decât altădată, când se reprezenta aproape numai Wagner. Montările, costumele și jocul de scenă sunt făcute cu o pricepere și grijă, cum numai pe scenele marilor capitale se întâlnesc. Dl C. Pavel este un director de scenă cum nu se găsesc doi în capitală. Cu mijloace puține dsa știe să facă minuni. Dsa dă Operei o neprețuită tradiție, iar publicului o înaltă concepție despre arta teatrală.

E regretabil că în munca aceasta nu este ajutat de forțe artistice corăspunzătoare. Elementele bărbătești în deosebi, sunt cu una sau două excepții onorabile, deadreptul mediocre. Câteva puteri tinere, foarte promițătoare, s'au remarcat în cursul acestei stagiuni. Opera are datoria să facă toate eforturile pentru a le crește și păstra.

Schimbările de cântăreți și oaspeții ne-au venit ca deobiceiu, dând Clujului și'n cursul acestei stagiuni câteva sărbători artistice.

Pentru ca opera educativă să fie întreagă și Clujul să aibă o viață muzicală demnă de un oraș unversitar, o lacună ar trebui umplută: cea a concertelor simfonice. Știm că dificultățile sunt imense, dar idealul acesta va trebui realizat odată. Opera va trebui să-și dea contribuția până când împrejurările vor permite alcătuirea unei orchestre simfonice particulare.

PREMIILE NAȚIONALE

Nichifor Crainic și I. A. Basarabescu

Premiile naționale de poezie și proză au fost acordate în acest an lui Nichifor Crainic și I. A. Basarabescu. Dacă întâiul dintre cei doi premiați, prin activitatea lui literară n'ar fi înfipt adânc în actualitate, evenimentul n'ar fi trezit nici o discuție în opinia publică. Frea deasa repetare a acestor premii, apoi cele câteva nedreptăți cari s'au săvâr-

șit prin acordarea lor unor literați cari nu merita această înaltă distincțiune națională, lăsându-se afară din motive streine literaturii, personalități ca Ioan Slavici, Gala Galaction, Tudor Argheș, au făcut ca ele să-și piardă din prestigiul inițial. Pentru restabilirea lui e absolut necesară premiarea la intervale de timp mai mari.

Ne place să vedem în premiarea lui Nichifor Crainic o recunoaștere națională a generației noi în literatura românească. Oricât ni s'ar spune că la acordarea acestei distincțiuni redatorului principal al *Gândirii*, nu s'a avut în vedere decât activitatea lui poetică desfășurată în partea ei cea mai importantă înainte de apariția curentului tradiționalist și ortodox, nimic nu ne poate împiedeca să vedem în această slăvire națională recunoașterea unei activități de ideolog religios și literar cu puternic răsădit în văzduhul culturii românești de astăzi. Dacă Nichifor Crainic ar fi încetat de-a scrie după publicarea *Darurilor Pământului* atunci ar avea dreptate ceice afirmă că numai poetul a fost premiat. Dar peana aceasta n'a fost închisă atunci în sălțarul comodității. Dimpotrivă ea a intrat într'o nouă fază de activitate cu mult mai mare răsădit și consecințe decât cea care a precedat-o.

Dacă Nichifor Crainic ar fi pus astăzi să aleagă între cele două etape ale vieții sale — etapa poetică și cea doctrinară — fără de a renega pe cea dintâiu, credem, că ar ținea mai mult la ultima. Și avem convingerea că și istoria literară va fi de părerea lui. Pentru că activitatea doctrinarului și eseistului ortodox și tradiționalist are, în meritul literaturii noastre, o marcă mult mai originală și o influență mult mai simțitoare, decât activitatea autorului *Șesurilor natale* și al *Darurilor Pământului*.

Poezia lui Nichifor Crainic trebuie așezată în linia de inspirație sămănătoristă. În cadrele acestui curent redactorul *Gândirii*, are, fără îndoială, o fizionomie profund originală. Dragostea lui de pământul țării, patriotismul, iubirea pentru credințele, trecutul și limba poporului sunt însă ale sămănătoristilor. Se pot surprinde în poezia laureatului național ecouri îndepărtate din Coșbuc și Goga, cele două zeități poetice ale Sămănătorului. Dar câtă simțire originală, ce ritm, ce respirație largă și sănătoasă are această poezie!... Crainic dovedește prin ea o înaltă conștiință a valorilor poetice: o simțire puternică și solidă și o remarcabilă putere de expresie. Cadența ritmului e sigură și naturală, în cuvântul e evocator, plin de savoare românească a graiului popular.

Cercetătorul literar care va avea să definească personalitatea ideologului de astăzi, va găsi câteva indicații premergătoare, de natură mai mult sentimentală, în cele două volume de poezii amintite și'n colecția de articole din **Icoanele Vremii**. Doctrinarul ortodox și tradiționalist nu s'a lămurit însă decât în paginile **Gândirii**. E regretabil că Nichifor Crainic nu și-a strâns încă în volum splendidele eseuri publicate în cea mai originală revistă românească de după război. S'ar putea găsi în acest volum o ideologie bine definită în toate încheieturile. Nu suntem întru toate adepții acelei ideologii. Admirăm însă în ea un adânc înțelegător și prețuitor al valorilor spiritului omenesc și românesc; aplaudăm lupta pentru întoarcerea unei nații pe căile înalte ale adevărurilor eterne.

Celalalt laureat național, d. I. A. Basarabescu, are un loc mai retras și mai modest în mișcarea literară de astăzi. Locul acesta e însă bine definit; el va rămâne proprietatea lui pentru totdeauna. I. A. Basarabescu este printre puținii noștri scriitori cari au descris mediul urban. Persoanele desprinse din acest mediu el nu le-a învăluit în compătimitirea umană a unui Brătescu-Voinești, nici nu le-a lovit cu ironia usturătoare a unui Caragiale. El a preferit drumul mijlociu. A ales tipuri, de preferință, din lumea funcționărească și le-a descris cu exactitate aproape meticuloasă; se-a așezat în conflicte de-o anvergură minoră; a preferat să le privească afară cu un ochiu totdeauna rece. Limba lui I. A. Basarabescu e de-o corectitudine clasică. S'a premiat în el buna tradiție a scrisului românesc.

Sedința anuală a Secțiilor Astei

S'a ținut în ziua de 14 Iunie într'o atmosferă de scepticism și plictiseală. Președintele Astei, care de obicei nu lipsește dela această adunare, n'a putut lua parte; iar membri n'au fost cu mult mai numeroși decât la o obișnuită sedință, cu comunicări. Nici măcar președinții singuraticelor secțiuni n'au alergat. Cu toată o mare parte din membri sunt clujeni, ei au preferat să rămână acasă, la treburile lor. Din provincie n'a venit decât o singură persoană: dna Epure, membră a Secției Femenine.

Ca de obicei s'au citit rapoartele secțiilor. Din seria lor monotonă și seacă doar două au călcat regula, storcând admirație și entuziasm. Unul e al Secției Medicale și biopolitice. Activitatea Secției acesteia nu e pentru întâia oară aplaudată. Până acum ea a fost singura dintre secțiile Astei care, adaptându-se spiritului vremii, a dezvoltat o activitate pozitivă și generoasă.

Dela adunarea generală dela Zălau, din 1926, în discuțiile privitoare la directivele generale ale Astei s'au auzit adeseori proteste împotriva spiritului pe care această Secțiune, energică și admirabil organizată, vrea să-l introducă în sânul asociației noastre de cultură. Se tânguia copleșirea spiritualului de biologie; se anunța, cu strigăte de alarmă, coborirea Astei de pe cămile ideale pe vâile întunecate ale materialismului. Urmărind disputele acestea dacă nu ne-am acordat întru toate glasul la corul protestelor spiritualiștilor, n'am fost nici pentru o preponderare a directivei

biopolitice. Păreră noastră este că Astra numai atunci se va adapta spiritului vremii, aducând nației serviciile esențiale care are nevoie în momentul actual istoric sale, dacă va armoniza cele două idealuri. Astra nu este însă o Academie de discuții savante; ea este, înainte de toate o organizație de faptă culturală. Privind din acest unghi de vedere activitatea ei din ultimii ani ești ispitit să dai dreptate biologiștilor. Aceștia știu ce vreau și fac ceea ce vreau; pe când spiritualiștii se zbat într'o gestulație confuză, dacă nu într'o totală lipsă de activitate.

Al doilea raport care a stors admirație — președintele adunării, d. G. Bogdan-Duică a salutat raportul cu lacrimă în ochi — a fost cel al subsecției de Educație Fizică, din care face parte și organizația „Șoimii Carpaților”. Ne ocupăm în altă parte a revistei de această mlădiță proaspătă și atât de promițătoare a Astei. Aici remarcăm atât doar, că ea este un fruct al Secției biopolitice, este un nou argument al biologiilor.

Se părea că rapoartele se vor scurge, unul după altul, monotone, ca tic-tacurile unui ciornic fără de-a trezi nici o discuție. Lucrurile s'ar fi petrecut în tocmai, dacă n'ar fi fost de față un om de inimă și faptă, unul dintre puținii pilastri solizi ai Astei de astăzi, președintele despărțământului Cluj, vicepreședintele secției Biopolitice și președinte și organizator al „Șoimilor Carpaților”, dr. Iuliu Hațieganu, profesor universitar. Dintr'o discuție în jurul fundațiilor Astei dsa a atras atențiunea asupra unei chestiuni, care ar trebui să fie principala preocupare a instituției noastre culturale. E vorba de Palatul Cultural al Astei clujene. Omul faptelor, care s'a dovedit de atâtea ori profesorul Hațieganu, a cerut fapta mare și pozitivă și de astădată. În deseale colindări culturale pe sate dsa a constatat că până și țărani s'au plictisit de vorbele Astei. (Constatarea e destul de semnificativă pentru cotitura la care se găsește bătrâna noastră Asociație...)

Să nu ne mai pierdem timpul cu vorbe goale și temporizări, toate chestiunile să fie judecate sub unghiul realității. Una din realizările cele mai urgente ale Astei este Palatul Cultural din Capitala Ardealului. În Cluj numele Astei se aude des, activitatea ei se simte pretutindeni, dar nu se vede. Palatul ar face să se vadă, ar ridica Astra în ochii tuturor, ar provoca un reviriment, o infuziune de sânge proaspăt în vinele, amenințate de scleroză. Avem în Capitala Ardealului destule instituții cari strigă biruința spiritului românesc. Aproape toate sunt însă instituții ale Statului. Palatul Astei ar fi simbolul măreț al voinței culturale a masselor românești, zidurile lui trebuie să se ridice chiar dacă ar trebui jertfa unui Manole...

Studiul eminescien

Eminescu se bucură, în anii din urmă de o actualitate miraculoasă. Cu toate că amănunte asupra operei și vieții nefericitului poet s'au răscolit mai numeroase decât despre oricare alt scriitor român totuși știrile aceste mărunte, atât de necesare pentru desgroparea întreagă a uriașei personalității a autorului „Luceafărului” se întâlnesc mereu.

Sezonul literar, încheiat de curând a însemnat nu numai un progres în întindere, dar și în adâncime a studiilor eminesciene. Într'o măsură sistematică și abundentă contribuie la cunoașterea fenomenului eminescian, **Buletinul Mihail Eminescu** redactat la Cernăuți de harnicul profesor Leca Morariu și ajutat de alte două autorități în materie eminesciană, dd. G. Bogdan-Duică și G. Ibrăileanu. **Buletinul** a ajuns la numărul al doilea și promite să trăiască încă vreme îndelungată. Cele două numere sunt pline de știrile mărunte atât de revelatoare ale dlui G. Bogdan-Duică, începute odată cu atâta pasiune și întrerupte brusc pentru a continua, sperăm, până la epuizarea bogatului material; dl Leca Morariu publică capitole dintr'o întinsă monografie asupra poetului.

Din categoria a doua a cercetărilor în adâncime, fac parte două lucrări: una tratează o latură secundară a personalității poetice a lui Eminescu, iar cealaltă este întâia monografie serioasă asupra celui mai mare poet al nostru. Cea dintâia e scrisă de d. D. Nanu și poartă titlul **Le poète Eminescu et la poesie lyrique française**; a doua ne-a dat-o tânărul și harnicul conferențiar dela Universitatea din București, d. Tudor Vianu, poartă titlul **Poesia lui Eminescu și a apărut în colecția Gândirii**, editată de Cartea Românească, dl Crănic, redactorul principal al revistei tradiționaliste are dreptate să se mândrească, în ultimul număr al **Gândirii** cu monografia dlui Vianu. Cercetarea aceasta făcută cu atâta iubire și pricepere, până acum, cel mai frumos monument închinat de cercul **Gândirii**, autorului **Rugăciunii unui Dac**.

Muzeul etnografic român

Lipsește. Cu toate că la sosea niște ziduri în roșu amenințate să se surse a-nunță, că a existat preocuparea și silința statului de a-l da țării. De 20 de ani s'au pus bazele edificiului cuprins de ruină și uitat de oficialitate. România nu-și are muzeul, marele muzeu etnografic cu strălucitele modele de artă țărănească. Artă avem. În văi izolate, în cătune acunse sunt minunate creațiuni artistice de cari însă nu se știe, și pe cari nu le adună o concentrică și stăruitoare răvnă. **Tără** minunată, artă neîntrecută, însă gospodărie proastă, administrație ignorantă. Și nici un mare impuls nu pleacă de sus. Iugoslavia are în Belgrad și Zagreb muzee de o valoare extraordinară. Nu lipsește nici piese românești, cum am mai arătat în paginile acestei reviste. **Dem** datăce ești pus în fața migăloaselor piese artistice începi să vezi cu alți ochi poporul sârbesc, croat, sloven, dalmatin. Noi n'avem colecții asemănătoare cu cele din muzeele iugoslave, pentru că le-am descoperit pe ale noastre, nu le-am etalat. Nici nu vom avea o asemenea soliditate până în ceasul când se va înălța palatul etnografic. Dar până când vom mai aștepta? În cameră dd. Iorga și Costăchescu au pus degetul pe rană, au înfierat pașalăcurile cari mistue doar bugete și în cuvinte grele s'a osândit incuria și nepăsarea celor cărora s'a încredut o atare misiune. Să nu ne oprim însă la vorbe, ci să trecem la fapte!

Tirania economicului

Nu suntem adepți fanatici ai teoriei materialismului istoric. Mersul prin veacuri al omenirii nu e îndreptat numai de factorul economic. Evoluția istorică e determinată de o cauzalitate mult mai complexă, în care economicul își are partea lui importantă fără de-a fi suveranul absolut. Se poate observa în pulsația istorică un ritm în care cutare factor își ridică mai hotărât capul. Dacă economicul n'a fost singurul suveran, au fost momente în cari soarta omenirii a fost numai în mâinile lui.

Un astfel de moment, se pare că e cel de față. Europa îndeosebi îi simte, ca niciodată tirania. Astăzi își vine să crezi că bătrânul continent nu va succomba din cauza sclerozei cari îi impetreste vinele — așa cum susține un filosof german al istoriei — ci din pricina tiraniei economice a Americii.

Un ziarist francez demonstra acum câțiva ani cu un lux de date statistice cum Europa intră fatal, an de an, tot mai adânc în robia economică a Americii. Alarma n'a avut prea mult răsunet; adevărul își arată însă, tot mai fioros, colții.

Înainte cu câțiva ani nu se vedea decât robia industrială, de doi ani încoace robia agricolă devine o realitate tot mai crudă.

Tirania ei o simțim noi, țările agricole, cum apasă asupra noastră tăindu-ne toate nădejțile, înăbușându-ne toate eforturile de reabilitare economică.

N'am fost nici odată o nație cu o ordine exemplară în finanțele noastre. Moravurile moștenite dela stăpâniri streine, apoi nestabilitatea istorică au împiedecat înstăpânirea în economia noastră națională a unei tradiții de perfectă onestitate în afacerile bănești. Ne cunoaștem păcatele și tocmai pentru că le cunoaștem, ne bucurăm de îndreptarea lor. Pentru că, oricât ar afirma-o adversarii hulitori ai nației, o îndreptare s'a făcut și roadele ei se simt pretutindeni.

Am făcut stabilizarea, am făcut câteva împrumuturi în străinătate, am avut un an de belșug agricol și totuși criza economică în care ne zbatem e mai acută decât oricând. Pricinile sunt generale în Europa, dar sunt, numeroase, și ale locului.

Într'un articol publicat recent în revista franceză Revue hebdomadaire moravurile noastre politice și economice sunt înfierate cu o cruzime pe care n'am mai întâlnit-o în paginile unei reviste pe care ne-am știut-o prietenă. Articolul e de bună seamă exagerat, jignitor de exa-

gerat, dar el cuprinde și mult adevăr. Pentru această parte a lui trebuie să ne alarmăm. Streinătatea privește tot mai îngrijorată situația noastră economică. Mulți vorbesc de un dezastru apropiat. Trebuie să ne alarmăm, să ne pipăim toate încheieturile, să ardem cu fierul roș și ultimele rane ale trecutului. Scăparea, în momentul de față nu ne poate veni, decât dela capitalul strein. Iar acesta nu-l vom avea dacă nu vom introduce o ordine exemplară în economia noastră publică și particulară.

De tirania economicului nu vom scăpa decât printr'o muncă onestă, încordată și îndelungată.

Horia Trandafir

„Șoimii Carpaților“

Frumoasa Duminecă de 15 Iunie a dăruit Clujului o sărbătoare originală și impresionantă. Pe străzile orașului au trecut, în sunet de fanfare și în admirația multimei 150 de tineri și tinere, în costumele lor albe, cu dungi negre, cu pasul mândru și cu pieptul deschis. Erau cei dintâi recruți ai Societății „Șoimii Carpaților“, organizată de subsecția de Educație Fizică a Astrei.

Idealul a fost împrumutat de peste graniță. Faptul acesta nu scade însă nimic din valoarea lui. Sunt idealuri a căror valoare nu se închide între granițele unei țări. Așa e idealul Sokolilor cehoslovaci, după modelul cărora au ros organizații și „Șoimii“ noștri. Organizația Sokolilor e una din titlurile de mândrie ale poporului cehoslovac. Prin ingeniozitatea și eficacitatea ei umană a stors admirația lumii întregi. Oricât sport și oricâtă greutate s'ar pune pe educația fizică în Anglia și în America, țările acestea n'au o organizație, care să încadreze acest ideal într'un mod atât de fericit în idealul de armonie a personalității umane, ca organizația Sokolilor cehoslovaci. Sportul a fost îmbinat într'un mod atât de firesc cu dragostea de patrie, educația civică și perfecționarea umană încât un Sokol, care rămâne credincios prescripțiilor organizației lui, este cel mai perfect patriot, cetățean și om. În această fericită renaștere a idealului de educație al Greciei Antice, rezidă ingeniozitatea organizației socoliste.

Nu suntem noi cei dintâii imitatori. Sokolismul a luat o întindere foarte promițătoare în Polonia, iar Jugoslavia a avut în săptămânile trecute cea dintâia întrunire a Sokolilor ei, la care au participat aproximativ 50.000 de membri.

Dacă modelul a fost împrumutat, nu se poate spune că idealul nu era, de multă vreme, în atmosfera noastră. În

adunările și publicațiile Astrei se recită de atâția ani orientarea spre păstrarea și creșterea energiei vitale a nației. Idealul biopolitic a fost tot mai viu și mai lămurit proiectat pe orizontul Asociației. „Șoimii Carpaților“ sunt una din etapele grandioase de introducere în realitate a acestui ideal. Dacă organizația aceasta tânără își va continua drumul cu energia și stăruința cu care a făcut, în cursul acestui an, cei dintâii pași, atunci ea va aduce Astrei un nou titlu neperitor de recunoștință din partea nației.

Sufletul Șoimilor — trebuie să spunem oricât s'ar supăra cel ce poartă acest nume — este dnul Dr. Iuliu Hațieganu. Dsa și-a oferit energia nesecată, inteligența atât de practică și — în mare parte — banul, pentru reușita organizației.

În ziua de 15 Iunie „Șoimii Carpaților“ și-au primit botezul. În arena sportivă a orașului a venit să-i admire și să-i încurajeze o mare parte din elita și populația Clujului. După depunerea jurământului și sfințirea steagului au urmat cuvintele de salut din partea oficialității și o admirabilă demonstrație gimnastică. Au parcurs apoi orașul, roscolind pretutindeni în sufețele tineresti, dorința de-a se înscrie în rândurile lor. În piața Teatrului Național s'au oprit pentru o clipă de reculegere. Acolo stă aproape uitată, de șase ani piatra, care indică locul pe care se va ridica monumentul celui mai nobil erou armean, Avram Iancu. Șoimii au depus o cunună pe piatra simbolică. În ziua aceea reculegerea cea mai potrivită era în acel loc. Idealul Șoimilor e patriotismul, caracterul, fapta. Idealul acesta Iancu l-a servit până la jertfirea propriei vieți.

Despre acest ideal a vorbit luminat, energic și inspirat la serbarea dată la Teatrul Național în seara acelei zile, d. Iuliu Hațieganu, conducătorul Șoimilor. Din cuvântarea dsale reproducem câteva pasagi cari ni-se par că zugrăvesc mai bine scopul asociației.

„... Punând ca bază educativă concepția biologică, adică omul este compus din trup și suflet, [organizația Șoimilor] vrea ca într'un trup dezvoltat armonnic, elastic, cu o capacitate maximă de rendement atât organic cât și muscular, să fie așezat un suflet bun, disciplinat, pătruns de sentimentul solidarității, fraternității, încrederii și stăpânirii de sine, gata de jertfă, gata de fapte.

„Se nizuște ca această educație a fizicului și psihicului să fie pătrunsă în toate actele sale de un sentiment național...

„Practică o educație fizică controlată care se adresează deci și celor debili, în dorința de a corecta anumite infirmi-

tăți. Nu merge spre acrobația musculară, ci spre echilibrul sufletului și trupului... Tocmai din aceste motive, în organizația noastră, alături de profesorul de educație fizică, stă preotul, medicul, pedagogul. Ei colaborează și îndrumă educația fizică spre o educație integrală. Educația fizică astfel concepută urmărește nu numai perfecționarea formei, ci vrea să toarne în acea formă un conținut luminos și moral. Astfel educația fizică fiind consacrată și ridicată la o problemă culturală de primul ordin, ea devine cea mai admirabilă metodă de asanare a fizicului și psihicului."

Renania a fost evacuată

Cine a avut prilejul să răsfoiască în timpul din urmă presa germană a putut observa cum retragerea ultimelor trupe aliate din Renania, a luat proporțiile unei mari sărbători germane. Pentru cine a trăit departe de opinia publică a Reichului atitudinea aceasta, va fi fost o surpriză; pentru cine a urmărit cât de cât frământările de acolo sărbătoarea e pe deplin justificată.

Ocupația streină în Renania a fost cuivul cel dureros din coasta Reichului invins. Pentru scoaterea lui s'au făcut eforturi enorme. Aproape întregă politica externă de după război a fost dominată de această problemă. De câteori Germania făcea o concesie sau un nou act de pace într-o convenire internațională, niciodată nu uita să amintească prețul: evacuarea teritoriilor ocupate. Toată dibăcia lui Stresemann a fost concentrată pentru scoaterea durerosului cuiu din coasta patriei sale. Deaceea omagiile cari le aduce astăzi amintirii lui întreaga opinie publică germană sunt pe deplin justificate.

Din prilejul retragerii trupelor s'au remarcat câteva mișcări publice de ostilitate împotriva lor și mai ales împotriva populației care a fraternizat prea mult cu ele. Reacțiunea aceasta e destul de naturală în astfel de cazuri. Ea e însă cu mult mai neînsemnată decât să intunece aureola de pace a evenimentului. Intr'adevăr evacuarea Renaniei e privită drept un pas important pentru apropierea franco-germană și, deci, pentru asigurarea păcii în Europa.

Conferința Micii Antante

Reuniunea anuală a miniștrilor de externe de celor trei state, cari alcătuiesc Mica Antantă s'a făcut, de astădată, la Strbske Pleso (Tatra) în Cehoslovacia. Se așteptau dela această convenire mari senzații politice. Vizita contelui Bethlen la Londra, apoi intensificarea mișcărilor legitimize în Ungaria se credea că vor produce un demers energetic la Budapesta sau la forurile internaționale, a reprezentanților Micii Înțelegeri. Demersul acesta nu s'a făcut pentru că nu mai era nevoie de el. Conte Bethlen n'a recoltat la Londra succesele pe cari le hrănia opinia publică ungară. Șiretul președinte de consiliu a fost nevoit să-și pună surdina pe sentimentele revizioniste și legitimize, cari îi clocoțeau atât de arzător în piept la trecerea canalului Mănești. În declarațiile făcute presei a atacat mai cu curaj problema minorităților și arbitrajului decât celelalte două. Se pare că cercurile engleze l-au sfătuit la moderație și i-au prelungit, în mod simfitor, termenul realizării visurilor. Conte,

veșnic călător după potcoave de cai morți, se pare că se simte cu mult mai la largul lui în Italia lui Mussolini, decât în Anglia lui... Rothermere.

Dacă decisiunile de ordin politic ale conferinței dela Tatra sunt de-o importanță secundară, nu tot așa e cu cele de ordin economic. Mica Antantă Economică ale cărei baze au fost puse în anul trecut, la București, a primit o nouă și acută actualitate.

Actualizarea a fost provocată de criza economică care se pare că bântuie în orientul Europei mai puternic decât oriunde. Nenorocirea belgugului agrar nu ne-a lovit numai pe noi. Dacă Cehoslovacia, ajutată fiind de industria ei înfloritoare, nu se resimte atât de viu, Jugoslavia se zbate în aceeași desperare. Deaceea reprezentantul acestei țări, d. Marinkovici, a revenit cu atâta insistență la această problemă arzătoare, săbătându-se după soluții practice. Deaceea și vizita dsale la București, imediat după încheierea conferinței.

Prin noile punți, cari se întind între cele trei state (între cari trebuie amintită și convenția comercială ceho-română, semnată în cursul conferinței), Mica Înțelegere se afirmă tot mai pozitiv ca o cheazăie a păcii și a progresului civilizației.

Organizarea sanitară a țării

Votarea legii sanitare a vestitului învâțat român Iuliu Moldovan a fost precedată de discuții ample, aprinse, furtunoase, și în consecință foarte edificatoare. S'au trecut în revistă toate neajunsurile grave, abuzurile, mentalitățile ciudate cari împiedecă România să ia un aspect de stat civilizată. O, ce metode inumane, ce exploatări scandaloase la spitale! Câți medici nu caută decât să parvie, să se îmbogățescă rapid și prin orice mijloace, să se folosească de puterea de a teroriza clientela numai pentru a-și asigura veniturii în plus. Sunt hiene ale profesiei. Și în puține țări e mai multă nevoie de apostolat medical, decât la noi. Au fost până acum defecte de organizație? Legea actuală sanitară le înlătură și aduce ameliorări importante. Prin sfera nouă de activitate a medicilor de circumscripție și prin oficiul misionarismului de profilaxie al surorilor de ocrotire, sport considerabil, se așteaptă rezultate serioase la populația țării, a cărei vitalitate este pusă în cauză primejduind capitalul biologic al românismului. Tendința primordială a legii este de a supraveghia starea eugenică a masselor, prin ceace se face atât de salutară reforma cu un vădit și generos caracter democratic. Toată țara alarmată de situațiile precare de până azi cere să fie înlăturată „latifundiarii" de speță nouă dela spitale, să fie descoperiți șarlatanii serurilor necontrolate și să bătă un vânt nou de reculegere și umanitate în rândurile medicilor, a căror chemare a fost prea puțin menținută la sublimitatea caracterului ei.

Povestea hainei și a celor 7 croitori

sau povestea incapacității de organizare a misiunii culturale. Un distins scriitor și-a permis să ne facă, într'un cerc restrâns de parlamentari, o comparație plastică între năzuințele discontinue ale guvernelor de a da țării o cultură și între realitățile crude. Felul vag și obtuz cum este judecată de către guvernanți pro-

blema culturală, a spus vorbitorul, nu poate fi asemuită mai perfect decât cu o confecționare de costum... de către 7 croitori, fără măsuri exacte și fără ajustarea necesară. Un croitor face un clin, altul un mânec, altul un crac, altul spațele, etc., fără a ști unul de celalalt. Ce haină va ieși din această comandă? Una complex nepotrivită unui corp. Astfel stăm și cu închegarea noastră culturală. Din eforturile disperate nu poate rezulta decât o monstrozitate. Nu prezidează nimeni, conștient și unitar, refacerea noastră culturală, ci totul se face întâmplător și defectuos. Nu lipsesc inițiativele. Guvernul a dat 120 milioane pentru înzestrarea universităților. S'a creat o direcție a educației poporului. Avem biblioteci și propagandiști. Există buletine oficiale și reviste întreținute din bugetul statului. Și totuși niciun mare rezultat nu se vede din lipsa unui spirit conducător și tenace dela centru. Dacă n'am judeca decât departamentul instrucției și cine nu ne-ar da nouă dreptate dacă am arăta ce necesară ar fi o publicație săptămânală condusă de 4-5 învățători și profesori-publiciști care să pătrundă în fiecare sat unde există o școală și să stea într'ajutorul corpului didactic cu lecțiuni-model, cu rezumatele științei pedagogice celei mai moderne, cu lămuriri oficiale? O asemenea publicație ar și renta, însă ar fi instrumentul cel mai eficace de unificare și topire a mentalităților din toate regiunile țării... Azi prea mulți „fac cultură", firește alandala, și când vrei să pui la cântar osteneala — constai zădărnicia eforturilor. E povestea surtucului și a celor 7 croitori.

Telefoane, șosele

S'au votat două legi foarte importante de ordin economic: rețeaua telefoanelor și o bună parte din șoselele defundate vor fi refăcute de către două societăți streine: Morgan și Stewart. Capitalul strein intră în țară și ajută modernizarea, bine'nțeleas asigurându-și beneficiul convenit cu tot dreptul. Cine n'a criticat jalnica stare a telefoanelor dela noi, cine n'a constatat în ce mizerie se găsesc șoselele? Și cu toate astea s'au ivit împotriviri acerbe, s'au rostit imprecacii violente la adresa străinilor! Câtă superficialitate și câtă paradă goală de patriotism. Câci mai poate concepe omul modern patriotismul ca ignoranță, primitivism și sărăcie? Este absurd! Șase miliarde intră, în temeiul celor două legi, în țară și brațe muncitorești vor avea de câștigat o pâine și un rost, pe lângă avantajile îmbunătățirilor tehnice așa de esențiale pentru țară. Oare nu este mai degrabă operă patriotică și românească luarea concursului capitalului străin pentru a ieși la liman cu un ceas mai de vreme? Ne dăm seama foarte bine de realitate și aprobăm încheierea celor două contracte, cari ne aduc mult bine îndeosebi în ceasul greu de față pentru finanțele statului.

A apărut și se află de vânzare în toate librăriile Ion Chinezu:

Aspecte din literatura maghiară ardelenescă (1918-1929).

CLUJ, Ed. rev. „Societatea de Măine". Prețul lei 100.

Intellectualitatea țării a luat cu plăcere la cunoștință revenirea dlui Iorga asupra demisiei de rector. Mărunte chestiuni personale nu trebuiau să-l supere într-o măsură care să dicteze o atare consecință. Dela venirea dlui Iorga în fruntea universității din București se simte acolo o mână tare, crește autoritatea așezământului superior al instrucției și culturii, se observă o fermă unitate de conducere și o foarte viguroasă administrare a tuturor intereselor. Nimic nu scapă dlui Iorga. Dsa se arată preocupat de întregul complex de chestiuni cari se cuprind sub titlul de „universitate“, dela nevoile clădirilor, sălilor, localurilor, și laboratoarelor până la funcționarea corpului profesoral și până la spiritualitatea studentescă. Sub rectoratul dlui Iorga s'a operat o profundă și binefăcătoare primenire, care nu trebuie să slăbească și să se lase deranjată de neplăceri ocazionale. Țara privește cu satisfacție spre personalitatea culturală cea mai reprezentativă a acestui neam în ceasul de față.

„I principali periodi della storia dei Romeni“

Așa se chiamă în limba lui Dante excelenta privire sintetică asupra istoriei Românilor: **Epocile principale din Istoria Românilor** a profesorului dela Universitatea din Cluj, Ioan Lupăș. Traducerea italiană a cărții a apărut în colecția „Collana storica dell'Oriente europeo“ care apare la Roma sub auspiciile Institutului Europei Orientale. Traducătorul e prietenul și colaboratorul nostru, d. Aurel Decei, actual membru al Școlii Române din Roma.

Am vorbit la timpul său, despre această carte în care calitățile științifice ale istoriografului ardelean s'au arătat mai strălucite decât oricând. Ne mulțumim de astă dată să subliniem, cu reală satisfacție trecerea ei peste hotarele țării. Ea va însemna un nou pas pentru cucerirea opiniei publice italiene, care, se pare, că rezistă cu încăpățănare erorurilor noastre de apropiere, frățească. Apărând într-o colecție atât de serioasă, ea se va bucura de o răspândire largă și de un nume bun. Când oare vom avea norocul ca lucrarea dlui Lupăș să fie urmată de o vastă monografie italiană asupra României, asemănătoare aceleia asupra Ungariei, apărută în aceeași colecție?

Adresa abonatului:

a fost comemorat pe la mijlocul lunii trecute, în cadrele unei pioase festivități în comuna sa natală, Șiria din județul Arad. Din grija consătenilor săi s'a ridicat acolo un monument modest, neobositului gazetar și neînfricatului luptător pentru drepturile naționalității române. Din Șiria numele lui Rusu-Șirianu a sburat pe deasupra noastră ca o mustrare aspră. Au trecut abia două decenii dela trecerea lui din rândurile nației luptătoare și cu câtă neiertătoare cruzime l-am îngropat în uitare! În galeria figurilor luminoase cari au dat presei ardeleni un prestigiu pe care, poate, ea nu-l va mai atinge niciodată, s'arbitror dela Șiria ocupă alături de George Barițiu, Timoteiu Cipariu, Ioan Slavici un loc de frunte. **Tribuna** dela Sibiu, mai apoi **Tribuna Poporului** și **Tribuna** dela Arad, freamătă de inteligența scilpitoare, combativă și luminată a acestui neobosit slujitor al condeiului. Când se va scrie o istorie a presei ardeleni care va îmbrățișa întreaga ei dezvoltare, lui Rusu-Șirianu i se va acorda un capitol glorios.

Lupta lui nu s'a mărginit însă între pereții redacției. Ea a răsunat netemătoare dincolo de ei în arena politică. Rusu-Șirianu a fost unul dintre pionierii activismului, care a avut consecințe atât de generoase asupra vieții politice a Românilor ardeleni. Pentru convingerile lui a suferit botezul închisoarei unguerești. Șirienii au dreptate să fie mândri de el. O nație întreagă e mândră...

Jancsó Benedek

S'a stins la Budapesta la o vârstă de patriarch, unul din Ungurii cari au cunoscut mai bine chestiunea naționalităților în special a Românilor, din Ungaria de altădată. Jancsó Benedek a fost, fără îndoială un specialist aprofundat în materia căreia s'a dedicat din tinerețe, dar un specialist sui generis, așa cum erau toți specialiștii unguri când atingeau în cercetările lor statul istoric ungar. Era omul de încredere al oficialității ungare. Dacă el a strâns cu o lăudabilă pasiune date privitoare la dezvoltarea naționalității române, n'a făcut-o aceasta pentru a arăta drepturile unei naționalități, ci pentru a o desgoli în fața adversarului și a fi astfel mai ușor distrusă. Deaceea cercetările lui au fost îndreptate cu precădere la epoca modernă în care s'a trezit conștiința la viață a nației române. Marile etape de afirmare ale acestei conștiințe au fost roscolite și înfățișate cu un lux re amănunte de invidiat în cele două mari lucrări ale sale **Szabadságharcunk és a dákó-román törekvések** [Războiul nostru pt. libertate (1848) și stră-

dunțele daco-române] și **A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota** [Istoria străduințelor naționale române și stadiul lor actual]. Din cea din urmă au apărut înainte de războiu două volume (1896 și 1899). Concluziile asupra epocii contemporane le-a tras intr-un al treilea volum apărut după războiu. Acesta cuprinde eforturile noastre pentru desrobire și unitate națională și a fost pregătit, în mare parte, în timpul ocupației, pe baza documentelor originale pe care autorul le-a cercetat în bibliotecile noastre, în special la Academie. Ungurii au profitat de acel trist prilej pentru a dovedi, prin acest specialist, toate tainele puterii noastre. Credeau că a sosit timpul pentru sugrumarea definitivă a acestui vecin atât de incomod. Dreptatea dumnezeiască a voit însă altfel. Puterea de viață a nației românești s'a dovedit cu mult mai mare, decât a putea fi înăbușită de măsurile diabolice ale „științei“ unguerești, al cărei distins reprezentant a fost Jancsó Benedek.

Moldován Gergely

A plecat și el dintre cei vii, curând după măestrul și tovarășul său de idei. Pentru noi era și el un Jancsó Benedek, cu puteri mai reduse, dar cu nenorocita calitate în plus, că era al nostru. Era din acei români cari credeau în indiscredibilitatea Ungariei milenare și-și închipuiau că-și servesc nația când, depășind știința pe care o profesau, primeau să fie tovarăși de idei și fapte a celor cari urmăreau robirea ei veșnică. Știința așa cum o făceau Moldován Gergely, Alexici sau Siegescu era o slugarnică nealță de luptă împotriva nației lor. Dar nația pentru care s'au trudit a gândit și a făcut altfel, nu i-a recunoscut ca purtătorii ei de cuvânt, nu le-a primit nici serviciile oferite, iar când în sfârșit a putut să tragă concluzia logică a străduințelor ei de veacuri, generoasă, i-a iertat. Cât pentru munca lor, i-a învrednicit de singura recunoștință pe care o mai meritau: uitarea. Umbra lui Moldován Gergely rătăcea printre noi, nimeni însă nu-l mai cunoștea, doar data morții ni l-a reamintit, pentruca să recadă din nou în uitarea pe care singur și-a pregătit-o.

Redacția.

Răspândiți

revista

»SOCIETATEA
DE MÂINE«

„SCHMOLLPASTA“
S. A. BRAȘOV

Fabrică de cremă de ghețe
Premiată la 30 de expoziții

Institutul de Editură și Arte Grafice S. A. Cluj.